

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra hudební výchovy

Bakalářská práce

Lenka Ledvinová, DiS.

Vliv hudebních aktivit na rozvoj komunikativních kompetencí dětí
předškolního věku

Olomouc 2018

vedoucí práce: Mgr. Lenka Kružíková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 26. 3. 2018

.....
Lenka Ledvinová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Lence Kružikové, Ph.D. za její pomoc, ochotu, odborné vedení, připomínky, cenné rady a skvělý přístup, kterým přispěla k realizaci mé bakalářské práce.

Obsah:

Úvod.....	5
1 Ontogeneze dětské řeči.....	7
1.1 Preverbální vývoj řeči.....	7
1.2 Vlastní vývoj řeči.....	8
1.3 Jazykové roviny.....	8
1.3.1 Foneticko-fonologická rovina.....	9
1.3.2 Lexikálně-sémantická rovina.....	9
1.3.3 Morfologicko-syntaktická rovina.....	10
1.3.4 Pragmatická rovina.....	10
2 Komunikace.....	11
2.1 Řeč a jazyk.....	11
2.2 Verbální komunikace.....	12
2.3 Neverbální komunikace.....	13
2.4 Hudební komunikace.....	13
2.5 Komunikace mezi učitelem a dětmi.....	15
2.6 Komunikace mezi dětmi.....	16
3 Podpora komunikativních kompetencí dětí v MŠ.....	18
3.1 Správný řečový vzor a vliv rodiny.....	19
3.2 Logopedická intervence a její zásady.....	20
4 Složky rozvíjející komunikativní kompetence dětí předškolního věku.....	22
4.1 Dechová cvičení.....	22
4.2 Rytmus.....	23
4.3 Sluchové vnímání.....	24
4.4 Zpěv.....	25
4.5 Hrubá motorika, jemná motorika, grafomotorika.....	26
5 Metodologie a cíl bakalářské práce.....	28
5.1 Předmět bakalářské práce.....	28
5.2 Využitelnost aktivit v praxi.....	29
6 Soubor hudebních aktivit, her a písní.....	30
6.1 Dechová cvičení.....	30
6.2 Rytmus.....	36
6.3 Sluchové vnímání.....	40
6.4 Zpěv, motorika a grafomotorika.....	45
Závěr.....	51
Seznam použité literatury.....	53
Resumé.....	55
Seznam obrázků.....	57
ANOTACE.....	58

Úvod

Komunikace je nedílnou součástí života a důležitou životní potřebou každého jedince. Rozvoj komunikativních kompetencí má významné místo také v předškolním vzdělávání. Komunikace je zde prostředkem socializace a edukace dítěte. Tématem této práce je rozvoj komunikativních kompetencí dětí předškolního věku. Bližší zaměření je na hudbu a konkrétní hudební aktivity, které se podílejí a ovlivňují rozvoj těchto kompetencí. Vzhledem k tomu, že vyučuji hru na klavír na základní umělecké škole a studuji učitelství pro mateřské školy, chci ve své bakalářské práci propojit oba obory. Zaměřila jsem se na sběr teoretických informací z oblasti komunikace a hudby. Na základě těchto znalostí jsem hledala shodné znaky, aby bylo zřejmé, že obě tyto oblasti se mohou ovlivňovat a lze je propojit. Cílem teoretické části je tedy najít soulad a spojitost mezi komunikací a hudbou.

Cílem praktické části je vytvořit hudební metodiku, soubor hudebních aktivit, her a písniček, které pomohou rozvíjet komunikační kompetence dětí předškolního věku. Podstatné je, aby bylo možné tyto aktivity využívat v rámci kterékoliv běžné mateřské školy.

První kapitola se věnuje dvěma stádiím ontogeneze dětské řeči: preverbálnímu vývoji řeči a vlastnímu vývoji řeči. Součástí je také základní hudební vývoj dítěte. V kapitole se dále pojednává o čtyřech základních jazykových rovinách. V rámci nich jsou uvedeny náměty, jak lze pomocí hudebních činností jednotlivé roviny u dětí rozvíjet.

Druhá kapitola je zaměřena na obecné informace týkající se komunikace, řeči a jazyka. Je zde popsána podstata verbální, neverbální a hudební komunikace. V podkapitole o hudební komunikaci se dočteme také o vývoji vnímání zvuku, zpěvu a celkovém hudebním vývoji od narození až po dobu, kdy dítě navštěvuje mateřskou školu. V kapitole je zahrnuta také podkapitola o komunikaci mezi učitelem a dětmi, která obsahuje jisté zásady, které by měl učitel dodržovat. Poslední podkapitolou je komunikace mezi dětmi, v rámci které jsou popsány hudební náměty, pomocí nichž lze podporovat vzájemnou dětskou komunikaci.

Třetí kapitola pojednává o tom, jak je důležitá podpora komunikativních kompetencí nejen ze strany pedagogů, ale hlavně ze strany rodiny. Součástí je také logopedická intervence pomocí hudebních činností, konkrétně pomocí písniček a zpěvu.

Ve čtvrté kapitole jsou rozebrány jednotlivé složky, které se podílejí na rozvoji komunikativních kompetencí dětí. Obsaženy jsou zde témata dechových cvičení, rytmu, sluchového vnímání, zpěvu, hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky. V jednotlivých kapitolách jsou popsány jak základní spojitosti mezi složkami komunikace a hudbou, tak různé hudební náměty, pomocí nichž lze jednotlivé složky rozvíjet.

Pátá kapitola popisuje metodologii, cíl a předmět bakalářské práce. Je zde uveden rozdíl mezi hudebními aktivitami, hrami a písničkami, které jsou součástí vytvořené hudební metodiky. Dále tato kapitola obsahuje také využitelnost hudební metodiky v praxi a jisté zásady, které by měl pedagog při jejím uplatňování dodržet.

Šestá kapitola obsahuje konkrétní vytvořené hudební aktivity, hry a písničky podporující rozvoj komunikativních kompetencí dětí předškolního věku.

V závěru je zhodnoceno naplnění cíle teoretické a praktické části. Součástí jsou limity, které mohou mít vliv na aplikaci hudební metodiky. Dále jsou zde obsaženy jistá doporučení používání. Je zde také návrh ověření aktivit v praxi jako součást diplomové práce.

1 Ontogeneze dětské řeči

Pro pedagogickou praxi je nutné znát vývoj dětské řeči. Ten neprobíhá jako samostatný proces, ale je ovlivňován řadou složek, mezi něž řadíme vývoj sensorického vnímání, motoriky a myšlení (Klenková, 2006). Při hodnocení vývoje řeči je nutné brát ohledy na individuální rozdíly mezi každým dítětem. Podle Průchy (2013) je v řečovém rozvoji dítěte rozhodující fakt ten, že každé dítě má od narození schopnost vnímat řeč. Získává a osvojuje si komunikační zkušenosti pomocí toho, že postupně dokáže napodobovat řeč, která ho obklopuje. Dítě přechází od pouhého vnímání řeči k vlastním řečovým projevům, jeho prvním slovům a gestům. Existují jistá dělení vývoje řeči, podle kterých můžeme diagnostikovat případný opožděný vývoj řeči či jiné narušení komunikačních schopností, vždy však musíme mít na paměti, že každé dítě je originál, které se vyvíjí dle svých možností. Většina autorů dělí vývoj řeči na preverbální vývoj řeči a vlastní vývoj řeči.

1.1 Preverbální vývoj řeči

V tomto období popisuje Klenková (2006) dětské předverbální projevy a neverbální projevy. O předverbální fázi se zmiňuje také autorka Wood (1995), která uvádí, že tato fáze je rozhodující etapou pro budoucí vývoj hlasu a jazyka. Naproti tomu neverbální projevy, zahrnující zvukové i nezvukové prvky, nemusí být zpravidla vázány na mluvenou řeč. Řadí se sem například zrakový kontakt či komunikace na základě tělesného kontaktu při kojení.

Většina autorů, zabývajících se vývojem řeči, dělí preverbální vývoj na období křiku a období žvatlání. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že pláč a křik je v kojeneckém období hlavním komunikačním prostředkem. U nemluvňat dochází v období kolem druhého měsíce věku dítěte k rozvoji akustického vnímání a rozlišování rytmu, jak uvádí Franěk (2005). Dítě již zcela přirozeně otáčí hlavu ke zdroji zvuku a je schopné od sebe rozlišit různé rytmické vzorce. Zhruba kolem šestého měsíce pokračuje příprava na řeč, a to tak, že dítě začíná žvatlat. Žvatlání se dělí na pudové a napodobující. Sovák (1984) vysvětluje pudové žvatlání tak, že se hlas dítěte přetváří v rozmanité zvuky, které připomínají hlásky lidské řeči. Kutálková (2011) uvádí, že do půl roku věku dokáží žvatlat i děti, které jsou od narození hluché. Vývoj žvatlání pokračuje ve druhé polovině prvního roku života a začíná se objevovat žvatlání napodobující. Zapojuje se vědomá sluchová i zraková kontrola. V rámci sluchové kontroly dochází k rozvoji vnímání tónové barvy. Podle výzkumů se ukazuje, že už sedmi až devíti měsíční děti jsou schopny rozpoznávat tónovou barvu, jak popisuje Trehub (in Franěk, 2005). Ve věku kolem sedmi měsíců si děti dokáží zapamatovat také strukturně

složitější hudbu, kterou jsou schopny uchovat v dlouhodobé paměti. Pro rozvoj hudebních schopností v pozdějším věku je hudební paměť klíčovým prvkem (Franěk, 2005). Zraková kontrola umožňuje dítěti navázat komunikační kontakt s matkou a blízkými osobami a to tak, že si všímá pohybů mluvidel a napodobuje pohyby rtů a jazyka. Poslední stadium před vlastním vývojem řeči je stadium porozumění řeči. Dle Klenkové (2006) dítě ještě nerozumí obsahu slov, ale dokáže na ně reagovat, protože si často opakovaná slova zafixuje a spojí s určitou představou.

1.2 Vlastní vývoj řeči

Spousta autorů uvádí, že se první slova objevují kolem jednoho roku života dítěte. Je to však velice individuální a záleží na spoustě faktorů, které mohou dítě v jeho řečovém vývoji ovlivnit. Zajímavou teorii uvádí Kutálková (2011), která spojuje první slovo s obdobím, kdy dítě začíná chodit, protože mluvení je závislé na pohybových schopnostech. Podobný názor popisuje také Franěk (2005), který však neuvádí souvislosti mezi motorickými dovednostmi a řečí, ale mezi motorickými dovednostmi a hudbou. Opírá se o tvrzení Gruhna (in Franěk, 2005), který uvádí, že například tanec či nějaké jiné činnosti, v rámci nichž musí dítě kontrolovat své pohyby, mohou mít význam pro vývoj hudebně-rytmických dovedností. Ty poté můžeme využít k rozvoji dětské řeči.

K velkému rozvoji slovní zásoby dochází mezi druhým a třetím rokem, kdy se děti snaží stále častěji komunikovat s ostatními. Ve věku tří a čtyř let jsou děti schopny udržet delší dobu pozornost, poslechnout si krátké příběhy či pohádky a následně se o nich bavit. Jsou také schopny naučit se krátké básničky, říkanky, rozpočítadla a písničky. Dokáží je také spojit s pohybem, hrou na tělo či na Orffovy nástroje. Podle Fraňka (2005) jsou děti v tomto věku připraveny na řadu hudebních činností. Vokální trakt je výkonný a pro děti je to v podstatě postupně funkčně se zlepšující hudební nástroj. Proto při dobré motivaci děti rády zpívají. Rozsah zpěvu je v tomto věku individuální, ale většinou je to rozmezí velké tercie (es¹-g¹).

1.3 Jazykové roviny

Součástí vývoje řeči je prolínání jazykových rovin, jejichž vývoj probíhá současně. Jazyková rovina je chápána jako dílčí systém jazyka, který je charakterizovaný specifickými základními jednotkami, jak popisuje Dvořák (in Bytešníková, 2012). Ve vývoji dětské řeči dochází k rozvoji foneticko-fonologické roviny, lexikálně-sémantické, morfologicko-syntaktické a pragmatické roviny.

1.3.1 Foneticko-fonologická rovina

Tato rovina se zabývá zvukovou stránkou řeči. Za základní jednotky této roviny jsou považovány hlásky neboli fonémy. Autoři zabývající se touto problematikou (Bytešnicková, 2012; Klenková, 2006) se shodují v názoru, že v řečovém vývoji dítěte je nutné sledovat přechod od pudového žvatlání k napodobivému, což spadá do období zhruba od šestého měsíce.

Dětem s rozvojem výslovnosti lze pomoci tak, že do denního programu budeme řadit artikulační, dechová a fonační cvičení a také zpěv. Cvičit můžeme za pomoci dětských říkanek, rozpočítadel, básniček a písniček, protože všechny útvary nám pomáhají rozvíjet dovednosti (rytmus, melodie, tempo a dynamika) vedoucí k dobrému rozvoji řečového projevu. Nelze je ničím nahradit. (Bytešnicková, 2012). Podobný názor sdílí i Franěk (2005), který popisuje, že děti v předškolním věku jsou schopny zpracovávat časové informace a rozlišovat tak zvuky podle jejich délky. Dokáží vnímat také rozdílná tempa a rytmické změny. S rozvojem zvukové stránky řeči souvisí také vnímání melodie a melodické linky, která je dána stoupáním či klesáním výšky melodie. Franěk (2005) uvádí, že tato schopnost se u dětí rozvíjí již ve věku osmi až jedenácti měsíců.

1.3.2 Lexikálně-sémantická rovina

Rovina zabývající se vývojem slovní zásoby a slovní zásobou obecně. Zahrnuje jak aktivní, tak pasivní slovní zásobu. Lexikologie se zabývá hlavně slovní zásobou a tvořením slov, sémantika pak zkoumá význam slov.

Pro rozvoj dětské slovní zásoby je, kromě vlastní úrovně intelektu a individuálních schopností, velice důležité také podnětné prostředí. To, že by měli učitelé mateřských škol pracovat s dětmi tak, aby rozvíjeli jejich řečové dovednosti, je bráno jako samozřejmost a nutná součást předškolního vzdělávání. Velkou roli v tomto směru však hrají rodiče, kteří by měli ještě před nástupem do mateřské školy aktivně podporovat rozvoj slovní zásoby. Děti by měly mít vytvořen určitý soubor základních písniček, pohádek, básniček a říkanek, na který pak v mateřské škole navážou. V dnešní uspěchané době tomu tak bohužel v mnoha případech není. Rodiče by se neměli vyhýbat čtení pohádek, prohlížení obrázkových knih, učení básniček a hlavně zpívání. Zpěv je považován za jeden z důležitých pilířů pro rozvoj slovní zásoby. Podobný názor zastává také Lathom-Radocy (2014). Uvádí, že řada hudebních aktivit, včetně zpěvu, nabízí příležitosti pro získání slovní zásoby, pro rozvoj dobré

srozumitelnosti komunikace a přiměřeného komunikačního načasování (děti se učí čekat a brát ohled na ty, kteří právě mluví).

1.3.3 Morfologicko-syntaktická rovina

Rovina zabývající se gramatikou. Klenková (2006) ve své publikaci popisuje, že první dětská slova plní funkci vět, to znamená, že děti opakují slabiky a tím vzniká slovo (např. „mama“). Děti nejdříve používají podstatná jména, poté zvukomalebné (onomatopoické) citoslovce a později slovesa, jak uvádí Klenková (2006). Bytešníková (2012) naproti tomu popisuje, že první fází je užívání právě zvukomalebných citoslovcí. K těm postupně přidává podstatná jména a nakonec slovesa. Obě autorky se však shodují v názoru, že přídavná jména se v dětské řeči objevují zhruba mezi druhým a třetím rokem života. Během dalšího vývoje si děti osvojují další slovní druhy, jako jsou číslovky, spojky či předložky. Všechny slovní druhy by mělo být dítě schopno aktivně používat ve verbálním projevu po čtvrtém roce života.

1.3.4 Pragmatická rovina

Rovina zaměřená na komunikaci a schopnost jedince vyjádřit různé komunikační záměry. V rámci předškolního vzdělávání by měly být děti vedeny k tomu, aby dokázaly komunikovat s ostatními dětmi i dospělými a zvládaly různé komunikační situace. Děti by měly ovládat základní komunikační pravidla, být schopny poslouchat druhé, zapamatovat si obsah komunikace, samostatně vést rozhovor a udržet navozený rozhovor. V rámci hudební komunikace lze také aplikovat činnosti rozvíjející pragmatickou rovinu jazyka a schopnost komunikace mezi dítětem a další osobou. K tomu můžeme využít hudební improvizaci, která je založena na okamžitém nápadu. Jde o experimentování s rytmem a melodií. Můžeme sem zařadit například hry na ozvěnu či hry na otázku a odpověď. V rámci hry na ozvěnu jsou děti nuceny soustředit se a poslouchat, co předvádí učitel. Ten může hrát například na nějaký rytmický nástroj. Děti pak mají za úkol přesně zopakovat rytmické vzorce. Lze také opakovat hudební činnosti po stránce melodické, tempové či dynamické. Záleží na schopnostech dětí. U hry na otázku a odpověď už jde o skutečnou improvizaci, kdy učitel klade otázku zakončenou vzestupnou melodií, tak jak je tomu v mluvené řeči. Dítě na otázku odpovídá vlastní improvizací s melodií sestupnou. V rámci těchto her procvičujeme kromě pragmatické roviny také zvukovou stránku jazyka, tedy rovinu foneticko-fonologickou.

2 Komunikace

Proces komunikace je nesmírně důležitý pro každého z nás. Pomocí komunikace se dorozumíváme, sdělujeme a vyjadřujeme naše potřeby a přání a navazujeme sociální kontakty. Klenková (2006) vyznačuje komunikaci jako obecně lidskou schopnost, pomocí níž užíváme výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů. Vybíralova (2005) teorie o definici komunikace je taková, že není možné zahrnout veškeré aspekty (kognitivní, sociální, lingvistické, filozofické a kulturní) a zároveň veškeré roviny významu a dopadu. Komunikace ovlivňuje každého jedince a je významná pro celkový rozvoj osobnosti. Je to schopnost, která provází člověka celým jeho životem a bez níž by nemohl existovat. Dle Klenkové (2006) můžeme komunikaci chápat jako vzájemné a oboustranné ovlivňování mezi dvěma nebo více systémy. V takovém případě jde o symbolický výraz interakce a je pojímán v tom nejširším slova smyslu.

2.1 Řeč a jazyk

Řeč je základním vyjadřovacím prostředkem. Je dána biologicky a považujeme ji za jedinečnou lidskou schopnost. Bytešníková (2012, s. 11) uvádí, že *„řeč je úzce vázána na lidskou společnost, přičemž vztah mezi společností a řečí je vzájemný“*. I Lejska (2003) spojuje řeč, jakožto objektivní realitu, s vývojem lidského rodu a vývojem člověka. Zároveň se zmiňuje o tom, že jestliže je člověku odeprána schopnost řeči, a to z jakéhokoliv důvodu, potom je člověku odebrána nejvlastnější lidská schopnost. Špačková (2015) uvádí, že pomocí řeči vyjadřujeme vztah mluvčího ke sdělovanému obsahu, a proto má také funkci expresivní, výrazovou. Zároveň má funkci apelovou, přesvědčovací, protože je nástrojem ovlivnění. Bytešníková (2012) popisuje řeč jako systém, který přenáší informace prostřednictvím jazykových znaků. Řeč je záležitostí mluvních orgánů, mozku a jeho hemisfér. Pomocí mluvních orgánů tvoříme zevní řeč realizovanou mluvením. Vnitřní řeč vzniká pomocí mozku a pomáhá člověku chápat, uchovávat a vyjadřovat myšlenky pomocí slov, a to verbálně a graficky (Klenková, 2006). Podobně popisuje řečový projev i Gerlichová (2014, s. 44): *„K řečovému projevu dochází díky motorické činnosti a koordinaci činnosti řady orgánů: plic, hlasivek, dutiny ústní, dutiny nosní a uší za příslušného řízení mozku, tedy centrální nervové soustavy, která je odpovědná i za obsah sdělovaného“*. Za zmínku stojí i úvaha Špačkové (2015), která uvádí, že lidé se mohou řeč naučit hlavně díky tomu, že je k tomu uzpůsoben náš mozek. Ten je tvořen zvláštními strukturami, které jsou zasvěcené pouze řeči.

S rozvojem řeči souvisí také rozvoj hudebnosti, protože jak pro rozvoj řeči, tak pro rozvoj hudebnosti je důležité sluchové vnímání, rozvoj rytmu, dechové cvičení a hlasové dovednosti. Tomuto tématu se věnuje také Gerlichová (2014), která uvádí, že řeč můžeme cvičit pomocí rytmických cvičení, říkadel a pomocí zpěvu. Rytmus či správně zvolená hudba pomáhá osobám, které mají problémy s iniciací slov, vyslovit první slovo a rozvíjet sílu hlasu.

Jazyk je systém jazykových znalostí, díky němuž se můžeme dorozumívat řečí (Černý, 2005). Podobnou definici uvádí i Klenková (2006), která chápe jazyk jako soustavu zvukových a druhotných dorozumívacích prostředků znakové povahy. Bytešniková (2012) uvádí, že jazyk podléhá jistým sémantickým, gramatickým, fonologickým a fonetickým zákonům, které jsou platné pro jazyk příslušící určité etnické nebo některé jiné skupině. Stejně tak Atkinson (2003) hovoří o tom, že právě jazyk je hlavním prostředkem komunikace myšlenek, a že každá lidská společnost má svůj jazyk stejně tak, jako každá inteligentní lidská bytost si osvojuje svůj mateřský jazyk, který přirozeně používá. Každé dítě má tedy vrozenou schopnost osvojit si jakýkoliv jazyk.

2.2 Verbální komunikace

Verbální komunikace neboli komunikace slovní je specificky lidská činnost. Realizujeme ji mluvenou či psanou řečí. U mluvené komunikace se většinou dostáváme do přímého kontaktu s druhou osobou. Výhodou je, že při mluvené komunikaci můžeme druhého člověka pozorovat a zaznamenávat jeho reakce. Klenková (2006) uvádí, že člověk má možnost komunikovat o všem, co ho obklopuje. Pomocí verbální komunikace může vyjadřovat veškeré své zkušenosti, poznatky, city, vůli a zaujmout svůj postoj vůči ostatním komunikantům. Mezi verbální a neverbální komunikací je zásadní rozdíl, a to ten, že verbální komunikace realizována mluvenou řečí je vždy doprovázena neverbální komunikací, avšak neverbální komunikace může být realizována bez verbální komunikace.

Součástí verbální komunikace jsou i jisté verbální komunikativní dovednosti. Řadíme sem akustické vlastnosti hlasu a jejich ovládnutí, přízvuk, dynamiku, rytmus, intonaci, tempo, pauzu a správnou výslovnost (Nelešovská, 2005). Všechny tyto složky můžeme s dětmi trénovat pomocí hudby, a to formou zpěvu, hrou na hudební nástroje, hrou na tělo, tancem či poslechem. Mezi hlasové vlastnosti patří síla, výška a barva hlasu. S těmito vlastnostmi můžeme děti seznámit také pomocí hry na hudební nástroje. Můžeme využívat různou sílu nástrojů, hrát zněle a zvučně například na bubny, či hrát slabě a méně zněle například

na housle. Pro rozdílnou výšku můžeme využít klavír a seznámit děti s vysokými a nízkými tóny. Pro lepší představu tyto tóny přirovnáváme například ke zvířatům. Různé nástroje mohou pomoci dětem pochopit také třetí vlastnost, a to barvu. Stejně jako má každý člověk jinou barvu hlasu, mají i hudební nástroje rozdílnou barvu. Další složky ovlivňující komunikaci blíže rozebereme ve čtvrté kapitole nazvané Složky rozvíjející komunikační kompetence dětí předškolního věku.

2.3 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace je označení pro komunikaci mimoslovní. Klenková (2006) řadí do neverbální komunikace vše, co signalizujeme beze slov nebo spolu se slovy jako doprovod slovní komunikace. Většina lidí si pod touto komunikací představuje mimickou stránku řeči. Jde však o celý komplex mimoslovních signálů, tedy o řeč těla, jak uvádí Nelešovská (2005).

V souvislosti s předškolními dětmi a s jejich vztahem k novému prostředí se dle Sováka (1989) uplatňuje převážně neverbální komunikace. Pokud se děti ocitnou v nové mateřské škole a dostanou se do kontaktu s novými dětmi a paní učitelkou, jsou většinou ostýchavé. Právě jejich pohledy, gesta a pohyby řeknou víc, než slovní fráze. Proto bychom z pedagogického hlediska neměli opomíjet žádnou formu neverbální komunikace.

2.4 Hudební komunikace

Komunikace mezi lidmi neprobíhá pouze za pomoci slov či formou mimoslovních signálů. Komunikovat můžeme také pomocí hudby, hry na hudební nástroje, zpěvu či vysíláním různých zvuků. Hudba nám umožňuje vyjadřovat se zcela jiným způsobem. Gerlichová (2014) je toho názoru, že hudba nám pomáhá vyjádřit emocionální, fyzický i mentální stav a zároveň jedinci umožňuje osobní prožívání radosti a bolesti. Hudba tedy působí na celého člověka. Vhodným způsobem, jak dětem zprostředkovat hudbu, je jim zpívat. Jak uvádí Franěk (2005), zpěv jako specifický druh hudební komunikace je z hlediska vývoje dítěte velmi důležitý. Je také jednou z nejzákladnějších forem hudebního projevu a mezilidské komunikace. Pomáhá vytvářet a prohlubovat vztahy mezi dětmi a dospělými. Z hlediska rozvoje je podstatný pro zdravý emoční a rozumový vývoj dítěte, pro rozvoj komunikace, sebepojetí, sociálních vazeb, rytmu, pohybu a řeči. Právě řeč a zpěv mají mnoho společného. Dle Gerlichové (2014) se pomocí zpěvu trénuje především verbální plynulost řeči, protože se musí dodržovat rytmus písně. V tázacích větách v češtině na konci

věty melodie prudce stoupá a stejně tak ve zpěvu využíváme melodii stoupající a klesající. Zpěv dětem pomáhá také rozšiřovat jejich slovní zásobu a rozvíjet pozornost a paměť.

Učitelka mateřské školy by tento druh komunikace neměla opomíjet. Stejně tak je důležité, aby znala hudební vývoj dítěte. Už během prvních šesti let v životě dítěte se vytváří vztah k hudbě a dochází k rozvoji hudebnosti, i když je dokázáno, že hudba působí na děti už v prenatálním období. Tímto tématem se zabývá Franěk (2005), který uvádí, že sluchový systém lidského plodu je již plně funkční v období zhruba okolo čtyř až tří měsíců před narozením. Od této doby může plod vnímat zvuky vytvářené tělem matky a zvuky přicházející z okolního prostředí. Kodejška (2002) popisuje vývoj po narození a tělesné pohyby hlavy, kterými dítě reaguje na směr zvukových podnětů, řadí zhruba do období třetího a čtvrtého měsíce. V tomto období, přibližně mezi druhým až pátým měsícem, reaguje podle Sedláka a Váňové (2013) kojeneček na zpěv matky dříve než na zvuky hudebních nástrojů. Udávají, že i to je jeden z důvodů, proč se matkám daří zejména zpěvem uklidnit plačící dítě již v prvních měsících života. Dle Fraňka (2005) je dalším důvodem to, že plod je již před narozením v bezprostředním spojení s tělem matky a vnímá její hlas, řeč a zpěv, který má specifickou frekvenci, na rozdíl od zvuků přicházejících zvenčí. Proto ho dítě hned po porodu snáze identifikuje a odliší od hlasu jiné ženy či otce. Zhruba po půl roce věku dítěte byl také zaznamenán jako první sociální projev úsměv dítěte na matčin zpěv. Po prvním roce života zvládá dítě částečně koordinovat svůj pohyb se zvukovými podněty. Nejčastěji tleská, různě se pohupuje a pohybem doprovází například říkadla.

V období staršího batolete, tedy kolem druhého a třetího roku věku dítěte, začíná podle Kodejšky (2002) dítě pohybově reagovat na základní hudebně-výrazové prostředky (dynamika, rytmus, metrum a pulzace). Rozsah zpěvu je individuální, většinou však v rozmezí velké tercie (es¹-g¹).

K velkému hudebnímu vývoji dochází v období, kdy dítě navštěvuje mateřskou školu. Pěvecká činnost se spojuje s hrou na tělo či hrou na Orffovy hudební nástroje. Děti většinou přechází od hry na tělo ke hře na rytmické a posléze melodické nástroje. Děti jsou schopny hudbu poslouchat a případně vyjadřovat pocity z poslechu slovně, zpěvem či pohybem (Kodejška, 2012). Co se týče zpěvu, rozsah se zvětšuje zhruba na sextu. Děti už jsou také schopni rozeznávat a vyčleňovat zvukové podněty z hudby (výšku, sílu, délku a barvu tónů), jak zmiňuje Zezula (1987).

2.5 Komunikace mezi učitelem a dětmi

Dítě po nástupu do mateřské školy tráví většinou více hodin v mateřské škole než doma. Proto se stává, že komunikační vliv učitelek na dítě je mnohokrát větší než samotný vliv rodičů. Klenková (2005) popisuje, že učitel působí na žáka celou svou osobností, a že mají mezi sebou osobní vztah, který se nazývá interakce. Předávání informací při interakci, a to jak při přímém či nepřímém sociálním styku, se nazývá komunikací. Učitelé by se měli zaměřit na tzv. pedagogickou komunikaci, v rámci níž si budou plně vědomi toho, že žáka ovlivňují veškerým svým chováním, přístupem, vyjadřováním, vystupováním, řečovým projevem, svými dovednostmi a zájmy. Podle Průchy a Kořátkové (2013) by měla učitelka během komunikace s dětmi otevřeně sdělovat informace o sobě, aby ji mohly děti blíže poznat. Měla by dětem naslouchat, být trpělivá, vyjadřovat se jasně a srozumitelně, respektovat, že na každého žáka může působit jinak a měla by být schopná podněcovat i méně aktivní děti ke komunikaci. Ona sama by neměla mít žádnou vadu řeči, měla by umět pracovat s hlasem, používat neverbální komunikaci a vhodně používat pochvaly i pokárání.

V rámci hudební výchovy si musí učitelka uvědomit, že nejvíce motivující a povzbudivá pro děti je právě ona sama, jak uvádí Jurkovič (2012). Pokud bude mít paní učitelka hudbu ráda, bude ráda zpívat, hrát na hudební nástroje a zpestřovat dětem hudbou i jiné činnosti rozvíjející komunikaci, je zřejmé, že děti plně inspiruje a umožní jim osvojit si nové dovednosti hravou formou. Stejný názor zastává také Štembergová-Kratochvílová (1993), která uvádí, že aktivní účast učitele při hrách a cvičeních má velký motivující a inspirující význam. Zároveň učitelům pomáhá vytvářet vhodné klima třídy.

Učitel by měl také dodržovat jisté zásady při rozvoji komunikace dětí pomocí hudebních činností. Pokud s dětmi nacvičujeme například novou písničku či tanec, je nutné pohybovat se na úrovni dětí, protože nás pak lépe uslyší, uvidí a budou více pozorné. S nácvikem každé nové činnosti souvisí také to, že se učitel vždy přesvědčí o tom, jestli děti rozumí a chápou tomu, co po nich učitel chce. Jak při hudebních činnostech, tak při samotné komunikaci bychom si měli dát pozor na dostatečné tempo řeči, pauzy, intonaci, dynamiku, přízvuk, rytmus, výrazy tváře a gesta. Co se týká tempa, neměli bychom mluvit ani zpívat příliš rychle. S intonací pracujeme, abychom se vyvarovali monotónnosti. Dynamika je nedílnou součástí hudby a v rámci komunikace nám pomáhá upoutat pozornost posluchače a přispívá ke srozumitelnosti výkladu. Přízvuk nám pomáhá zesílit a zvýraznit důležitou slabiku v řeči. V hudbě přispívá k pochopení metra, tj. chápání první doby v taktu. Rytmus je nedílnou součástí řeči i hudby. Do gest můžeme zařadit například to, že rukou ukazujeme

stoupání či klesání melodie. Mezi další zásady patří také to, že pokud doprovázíme zpěv či tanec hrou na klavír, měli bychom co nejvíce omezit používání pedálu. Při nácvičku písniček nezpíváme příliš nahlas, a také dětem nedovolíme křičet, protože by se mohlo stát, že budou zpívat příliš hluboko a místo zpěvního hlasu budou používat pouze ten mluvní. Vždy je nutné, aby učitel respektoval individuální potřeby a zájmy každého dítěte a děti nenutil do žádných komunikačních ani hudebních činností.

2.6 Komunikace mezi dětmi

Je důležité, aby si učitelka uvědomila, že komunikace mezi ní a dětmi a mezi rodiči a dětmi není jediná. Dítě komunikuje také se svými vrstevníky, obzvláště s těmi, se kterými se setkává v mateřské škole. Úkolem učitele je vytvářet pozitivní klima ve třídě a vytvářet tak přátelskou atmosféru mezi dětmi. Učitel by měl iniciovat takové činnosti, ve kterých budou děti vedeny k tomu, aby spolu navzájem spolupracovaly a komunikovaly. Jednou z aktivit, podporující jak hudební schopnosti, tak řečové činnosti, je zpěv. Jak uvádí Tichá a Raková (2012), společné zpívání dětí umocňuje radost ze zpěvu. Odstraňuje se strach z případného pěveckého neúspěchu, protože všichni prožívají chvíle vzájemného porozumění a příjemné zábavy. Hry se zpěvem nám pomáhají také ke vzájemné hudební komunikaci dětí. Jedno dítě může být vedoucí a ostatní po něm opakuji. Zpěv různě obměňují a zpívají buď rychle, pomalu, silně, slabě, smutně, vesele či nějak jinak. Případně mohou děti vyjadřovat opačnou emoci než dítě vedoucí. Výbornou podporou pro rozvoj hudební komunikace mezi dětmi je hra na nástroje. V potaz bereme samozřejmě Orffovy nástroje, nicméně to nemusí být pouze ty. Pokud se rozhlédneme kolem sebe, můžeme si všimnout toho, že prakticky ze všeho kolem nás jde vytvořit hudební nástroj. Za pomoci tužky, lžičky, vařečky či něčeho jiného můžeme ťukat či cinkat do čehokoliv co nás napadne. Pokaždé docílíme nějakého jiného zvuku a vytvoříme tak nový hudební nástroj. Velice zajímavým nástrojem jsou pro děti chrastítka vyrobená například z rýže umístěné do krabičky od kinder vajíčka. S dětmi za pomoci nástrojů vytvoříme orchestr a můžeme společně improvizovat, doplňovat se, tvořit novou hudbu a vzájemně tak komunikovat. Hry s rytmem můžeme také uplatnit v rámci komunikace. Děti mohou pracovat ve dvojicích, ve skupinkách či v kruhu. Vymýšlejí si rytmy, které po sobě opakuji například tleskáním či dupáním. V kruhu mohou v pravidelném rytmu říkat například básničku či opakovat slova podle obrázků. Každé dítě řekne jednu slabiku a společně tak vytvoří celek. Pro rozvoj společné komunikace dětí lze uplatnit také hudebně pohybové hry, které můžeme aplikovat

ve dvojicích, skupinkách či se všemi dětmi. Učitel může hrát na hudební nástroj a společně s dětmi zpívat. Děti mohou písničku doprovázet buď tancem, nebo pohybem představovat děj písničky. Jedno dítě může také představovat děj písničky beze zpěvu, pouze za doprovodu nástroje a ostatní děti hádají, kterou písničku předvádí.

U dětí předškolního věku je výhodou to, že jsou velice hravé a lehce se nadchnout pro nějakou novou činnost. Záleží už jen na učiteli, jak moc dokáže děti k práci motivovat, a jestli je schopný vymýšlet a plánovat takové činnosti, které povedou k celkovému rozvoji řeči, rozvoji vztahů mezi dětmi, dobrému klimatu a k přátelské atmosféře ve třídě.

3 Podpora komunikativních kompetencí dětí v MŠ

V současné předškolní výchově se klade důraz na rozvoj všech oblastí vývoje dítěte. Dochází k prolínání psychického, fyzického, sociálního, kognitivního a emocionálního vývoje. Předškolní výchova má připravit dítě na jeho další životní i vzdělávací cestu. Mateřské školy v současnosti pracují podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Součástí RVP PV jsou klíčové kompetence, které poukazují na to, co by mělo dítě před zahájením školní docházky umět. Jednou z klíčových kompetencí je také kompetence komunikativní. I z tohoto důvodu je nutné nahlížet na komunikaci jako na nezbytnou součást předškolního vzdělávání. Jak uvádí Bytešniková (2012), jistá úroveň komunikačních kompetencí jedince je v současnosti důležitým předpokladem pro jeho společenské, partnerské, profesní i další uplatnění.

Z hlediska dobré podpory komunikativních kompetencí dětí předškolního věku je důležité vhodně iniciovat, plánovat, vybírat či případně vymýšlet aktivity a činnosti, které budou k tomuto rozvoji směřovat. To by mělo být úkolem jak předškolní výchovy, tak rodinné výchovy. Je nutné si však uvědomit, že doma, pouze v rodinném kruhu, nelze uskutečňovat takové aktivity jako v mateřské škole. Jak jsme se již zmínili, dítě tráví většinu dne v mateřské škole, proto na uplatňování takových aktivit, jaké se uskutečňují v mateřské škole, není doma dostatek času. Možným důvodem může být i to, že rodiče mnohokrát ani nemají zájem nějaké nové činnosti vymýšlet a spoléhají na dostatečnou výchovu a vzdělávání v mateřské škole. Dítě také ovlivňuje to, že se učí v rámci skupiny dalších dětí, což je další atribut, který většinou v rámci rodinného prostředí nelze splnit.

Jedním ze způsobů, jak rozvíjet komunikativní kompetence dětí, je využívat hudební činnosti, protože hudba pozitivně působí na celkový rozvoj jedince. Dle Gerlichové (2014) můžeme hudbu přirozeně rozčlenit na složku melodickou, rytmickou a harmonickou, z čehož podstatný vliv na komunikaci má právě složka rytmická. Rytmus je součástí života každého jedince. Tím samozřejmě nemyslíme pouze hudební rytmus, ale také například rytmus bdění a spánku, rytmus dne a noci, rytmus denních činností, rytmus ročních období atd. Pro rozvoj komunikace je podstatný rytmus řeči a rytmus pohybu. Pro nácvik rytmu můžeme využít řadu rytmických básniček, říkanek či písniček. Ty můžeme doplnit nějakým tancem či pohybem, protože děti mají bytostnou potřebu pohybu, kterou můžeme vždy využít k rozvoji jakékoliv činnosti dětí. Nedílnou součástí hudebních aktivit podporujících komunikační schopnosti dětí je také zpěv a hra na rytmické nebo hudební nástroje. Jednotlivé činnosti budou blíže popsány a nabídnuty k možnému využití v následující kapitole, a také v praktické části.

3.1 Správný řečový vzor a vliv rodiny

Vliv učitele mateřské školy na dítě je velký převážně z toho důvodu, že děti tráví v mateřské škole většinu dne. Úkolem předškolního vzdělávání je však doplňovat rodinnou výchovu, která by měla mít na dítě stěžejní vliv a měla by tak tvořit základ v rámci celkového rozvoje dítěte.

Jurkovič (2012) i Šmelová (2015) zastávají názor, že skrz zvuk řeči se vytváří mezi matkou a dítětem pouto. Obzvláště pokud je tento zvuk intonován formou popěveků na několika málo tónech. Stejně tak Bytešníková (2012) podotýká, že hlavně stimulace matky má zásadní význam pro řečový vývoj dětí. Stimulaci charakterizuje tím, že matka napodobuje projev dítěte, a tím dochází k přirozenému zprostředkování zpětné vazby. Sovák (1989) klade důraz na to, jak se v rodině mluví a udává, že správný vzor sice nevylučuje různé vady řeči, ale naopak nesprávný vzor většinou bývá zdrojem špatného způsobu mluvení.

Komunikací se zabývají také autorky Tichá a Raková (2012). Velký význam přikládají spojení komunikace a hudby. Sdílejí zajímavý názor, že spousta dětí dokáže dříve zpívat než správně mluvit, protože zpěv pomáhá rozvíjet hudební schopnosti a řečové dovednosti dítěte. Podobně jako ostatní autoři uvedeni výše, souhlasí i tyto autorky s tím, že stěžejní vliv na rozvoj řečových schopností má hlavně matka. Rodiče by si svůj vliv na děti měli uvědomovat a neměli by na něj zapomínat. Kromě toho, že by rodiče měli dětem předčítat, vykládat pohádky, zpívat s nimi písničky, učit se nové básničky, trénovat říkanky, hrát pohybové hry, tancovat a učit se na hudební nástroje, neměli by také zapomínat na důležité zásady vedoucí k rozvoji komunikace, kterým se ve své publikaci věnují autoři Lynch a Kidd (2002). Ti zastávají názor, že pro rozvoj jazyka jsou nejlepší každodenní činnosti. Rodiče by měli s dětmi aktivně komunikovat v průběhu celého dne, o tom co právě dělají, s čím momentálně pracují, ptát se dětí na jejich zážitky a snažit se je co nejvíce a nejčastěji zapojit do rozhovoru. Vhodné je mít během dne vyhrazen čas, v rámci kterého budeme dětem věnovat maximální pozornost a nebudeme řešit žádné další aktivity a povinnosti. V rámci těchto každodenních chvil je dobré vybírat činnosti, které budou hravou formou děti rozvíjet. Můžeme si s dětmi procházet obrázkové knihy a vymýšlet k nim příběh, učit se nové básničky, říkanky, jazykolamy, zpívat písničky, vymýšlet nové tance k písničkám či hrát na hudební nástroje, a to i na ty doma vyrobené.

3.2 Logopedická intervence a její zásady

V procesu komunikace může dojít k narušení komunikační schopnosti. Je to jeden ze základních termínů současné logopedie. Stejně jako komunikační schopnost, tak i narušenou komunikační schopnost musíme chápat v celé její šíři. Velice výstižně definuje narušení komunikační schopnosti Lechta (in Klenková, 2006, s. 54): *„Komunikační schopnost jednotlivce je narušena tehdy, když některá rovina (nebo několik rovin současně) jeho jazykových projevů působí interferenčně vzhledem k jeho komunikačnímu záměru. Může jít o foneticko-fonologickou, syntaktickou, morfológickou, lexikální, pragmatickou rovinu nebo o verbální i nonverbální, mluvenou i grafickou formu komunikace, její expresivní i receptivní složku.“*

Součástí logopedie je logopedická intervence, jejímž cílem je buď odstranit, překonat nebo zredukovat v co největší možné míře narušenou komunikační schopnost. Dále si klade za cíl poruchám komunikačních schopností předcházet a komunikační schopnosti rozvíjet. Logopedická intervence se realizuje na třech úrovních – logopedická diagnostika, terapie a prevence (Klenková, 2006).

Děti s narušenou komunikační schopností bohužel stále více přibývá. Nelze přesně zjistit, z jakého důvodu tomu tak je, ale velký význam je přikládán dnešní uspěchané době. Častokrát nemají rodiče na své děti čas kvůli pracovní vytíženosti. Od vzájemného sdělování zážitků, prohlížení knih, zpívání ukolébavek či písniček a čtení pohádek před spaním se upouští a tyto běžné činnosti jsou nahrazeny sledováním televize, hraním na počítači, mobilu či tabletu. Bohužel tyto činnosti k rozvoji komunikačních schopností nestačí. V současnosti se touto problematikou zabývá řada autorů, kteří jasně definují jednotlivé kategorie narušené komunikační schopnosti, popisují projevující se symptomy a navrhuji možná řešení. Mezi autory můžeme zařadit například Klenkovou (2006), Bytešnickovou (2012), Nelešovskou (2005), Kutálkovou (1999, 2011) a Sováka (1989).

Kutálková (1999) uvádí, že básničky ani písničky nelze ničím nahradit. U dětí rozvíjejí veškeré dovednosti důležité k dobrému rozvoji řeči. Převážně lidové básničky ideálně člení text na krátké mluvní celky. Proto nám umožňují správně dýchat a mluvit zároveň, a to i za předpokladu, že básničku doprovázíme například tancem. Písničky mají stejně jako básničky obsah a rytmus. Navíc však mají ještě melodii a své tempo.

To, že je hudba důležitá pro rozvoj řeči popisuje ve své publikaci také Gerlichová (2014). Uvádí zde názor, že hudba může být prevencí spousty obtíží, mezi něž můžeme zařadit právě i problémy v komunikaci. Jako příklad prevence uvádí poslech hudby, hru na

hudební nástroj či zpěv, tedy činnosti vedoucí k tréninku komunikačních schopností a prevenci nedostatečně vyvinuté sluchové percepce. Z logopedického hlediska popisuje vliv hudby na rozvoj řeči také Sovák (1989). Jako pomocnou metodu při nácviu výslovnosti, rozvíjení řeči, ošetřování koktavosti a hlasových poruch uvádí zpívání ve skupině za pomoci rytmizace a pohybu. Ve své publikaci má také krásnou myšlenku o tom, jak vše souvisí navzájem. Tedy slovo s rytmem a slovo s pohybem, pohyb s rytmem a hudbou a hudba se zpěvem a řečí. Proto se při vzdělávání dětí v mateřských školách klade důraz na rozvoj všech druhů smyslové výchovy dohromady s výchovou poznávacích schopností.

4 Složky rozvíjející komunikativní kompetence dětí předškolního věku

Na rozvoji komunikativních kompetencí se podílí celá řada činitelů, mezi něž můžeme zařadit správné dýchání, rytmus, sluchové vnímání, zpěv, hrubou motoriku, jemnou motoriku a grafomotoriku. Všechny tyto složky mají jistou spojitost s hudbou a lze je aplikovat pomocí hudebních činností tak, aby hravou formou přispívaly k celkovému rozvoji řeči. V jednotlivých podkapitolách si tyto složky blíže přiblížíme a poukážeme na již zmíněnou hudební spojitost. Součástí budou i případné náměty různých činností. Konkrétní hry a cvičení využitelné v mateřské škole však budou uvedeny až v praktické části.

4.1 Dechová cvičení

Pro tvorbu řeči je dobré ovládnutí dechu velmi důležité. Podle Špačkové (2015) vzniká mluvená čeština ozvučením výdechového proudu, takže vlastně mluvíme, když vydechujeme. Cílem dechových cvičení je co nejvíce zdokonalit a prohloubit dýchání a zároveň nacvičit správný vdech nebo výdech při procesu mluvení, jak uvádí Bytešníková (2012). V předškolním věku bychom měli zaměřit pozornost na procvičování fyziologického způsobu dýchání a hospodaření s dechem. Důležité jsou správné nádechy a výdechy, které můžeme trénovat různými způsoby. Využíváme pomalé nádechy a výdechy, rychlé nádechy a výdechy, krátký nádech a dlouhý výdech, dlouhý nádech a krátký výdech, nádechy a přerušované výdechy. Lze využít celou řadu foukacích cvičení a her. Foukání na různé předměty (svíčky, papírky, pingpongové míčky, peříčka atd.), foukání na hudební nástroje (flétna, foukací harmonika, papírová trubka, píšťalka) či foukání za pomoci hudebního doprovodu (místo zpěvu využíváme foukání a procvičujeme tak pomalé i rychlé dýchání dle charakteru písničky). Pomocí foukání a pískání trénujeme také motoriku mluvních orgánů, která je pro rozvoj řeči důležitá. Jak uvádí Bytešníková (2012), deficity v oblasti motoriky mluvních orgánů často způsobují problémy související s výslovností jednotlivých hlásek a dalších nedostatků v oblasti verbální komunikace.

4.2 Rytmus

Jak jsme se již zmínili, rytmus je součástí života každého jedince. Nemáme tím na mysli pouze rytmus řeči či hudební rytmus, ale také například rytmus bdění a spánku, rytmus dne a noci, rytmus denních činností, rytmus ročních období atd. Thaut (2008) vhodně uvádí, že rytmus organizuje čas. S rytmem se děti setkávají už v prenatálním období, když vnímají pravidelný srdeční tep matky. Již od narození mají děti potřebu jistého denního rytmu a řádu. V předškolním věku se tato potřeba spojuje s tím, že pravidelný rytmus některých činností využívají hlavně k časové orientaci během dne. Děti si díky tomu zafixují například to, že po snídani si vyčistí zuby, po obědě si půjdou odpočinout, po večerníčku si s rodiči přečtou pohádku a půjdou spát. Podobný názor uvádí i Gerlichová (2014), která popisuje, že život jedince potřebuje řád, pravidelnost, střídání aktivity a odpočinku, čilosti a spánku, koncentrace a relaxace. Děti se pomocí něj naučí chápat smysl posloupnosti činností.

Rytmus řeči je sled taktů ve větě a je založen na střídání přízvučných a nepřízvučných slabik. Nelešovská (2005) popisuje takt jako rytmickou jednotku řeči a vznik taktu jako spojení jedné slabiky přízvučné s jednou nebo několika slabikami nepřízvučnými. V hudbě je rytmus základním projevem a chápeme ho jako střídání dlouhých a krátkých hodnot. Thaut (2008) popisuje rytmus v hudbě jako časový akustický jazyk, který přebírá ústřední syntaktickou roli při organizování hudby do souvislých a srozumitelných forem. S rytmickým cítěním v hudbě souvisí metrum a pulzace. V rámci metra se děti učí cítit první přízvučnou dobu v taktu. Stejně je tomu i v řeči, kdy klademe důraz na první slabiku slova. Pulzace je vnímání pravidelných dob v taktu. K vyjádření rytmu, metra či pulzace neodmyslitelně patří pohyb. Vždyť jistě každý, kdo slyší nějakou rytmickou hudbu, nedokáže zůstat úplně v klidu. Častokrát si začneme do rytmu podupávat nohou či pokyvovat hlavou, aniž bychom si to uvědomovali. Autorka Turner (2004) popisuje, jak děti předškolního věku rádi vyjadřují rytmus celým svým tělem. Provádějí jak velké motorické aktivity celým tělem, tak jemné motorické aktivity, mezi něž můžeme zařadit například rytmické mrkání očima nebo kroužení jedním prstem. V tomto věku jde totiž pohyb s rytmem ruku v ruce. Rytmus pohybu a rytmus řeči je důležitý i pro rozvoj komunikace. Pro nácvik je nejvhodnější použít rozpočítadla, která podporují dodržování pravidelného rytmu v řeči. Dále také rytmické básničky, říkanky či písničky. Pro lepší rytmickou orientaci je dobré doprovázet jednotlivé útvary rytmickými či melodickými nástroji. Pro děti může být zajímavou obměnou to, když si k nějaké známé básničce, říkance či rozpočítadlu mohou vymyslet svou vlastní melodii a vymyslet tak vlastní písničku.

4.3 Sluchové vnímání

Základem celkového rozvoje komunikačních kompetencí dětí je bezchybné vnímání mluvené řeči. Definici pro sluchovou percepci uvádí Zelinková (in Bytešníková, 2012, s. 114) takto: „*Sluchová percepcie je schopnost přijímat, diferencovat a interpretovat zvuky různé kvality, tedy jak řečové, tak i neřečové. Řadíme sem schopnost naslouchání, sluchové rozlišování, sluchovou paměť, sluchovou analýzu a syntézu a vnímání rytmu. Pokud se u dítěte již v předškolním věku vyskytují deficity v oblasti slyšení, diferenciací a analýzy zvuků řeči, potom mohou být ve školním období přítomny i problémy s osvojováním čtení a psaní a tvaroslovného systému jazyka*“. Důležitost sluchového vnímání si uvědomuje také Bytešníková (2012), která upozorňuje na to, že v rámci vzdělávání dětí v mateřských školách je dostatečný prostor pro systematický trénink sluchového vnímání. Rozvinuté sluchové vnímání je důležité hlavně při zahájení povinné školní docházky, takže z toho jednoznačně vyplývá nutnost rozvoje již v mateřské škole.

Sluchovému vnímání se ve své publikaci věnuje také Tichá a Raková (2012). Pojednávají o tom, že v současnosti se následkem civilizačních vlivů postupně snižuje citlivost našeho sluchu. Přestáváme rozlišovat a třídít zvukové informace hlavně z toho důvodu, že jsou nám nuceny stále silnější zvukové podněty. Naše ucho se tak brání zvukovému smogu a přetížení a podvědomě se učí neposlouchat. Vnímáme až hodně výrazné a často se opakující melodie a rytmus či zajímavý text v hudbě. I z tohoto důvodu přikládají autorky velký důraz na to, aby rodiče už od narození dětí nepodceňovali tu nejjednodušší hudební aktivitu, kterou je zpěv. Při zpěvu matky se dítě učí nejlépe naslouchat. Většinou se děti snaží napodobovat pohyby matčiných rtů a sami přitom různě modulují svůj hlas. Tím se učí naslouchat také svému hlasu. Kromě zpěvu je pro rozvoj dětského sluchového vnímání dobré zapojovat také předčítání pohádek či příběhů. Děti jsou nuceny soustředěně poslouchat a vnímat příběh. Pokud dětem nebudeme pouze předčítat, ale aktivně je zapojíme a budeme jim klást otázky týkající se příběhu, můžeme si být jisti, že kromě rozvoje sluchového vnímání dojde také k rozvoji pozornosti a slovní zásoby. Z hudebních činností můžeme k rozvoji sluchového vnímání zařadit kromě zpěvu také mnoho dalších aktivit, jako například rozpoznávání zvuků různých hudebních nástrojů, rozlišování rozdílných předmětů podle zvuku, určování písniček pouze podle melodie, určování tónů podle výšky, délky, barvy a síly, rozkládání slov na slabiky pomocí rytmizace písniček, reagování na určené slovo v plynulé řeči nebo písničce, rozvíjení sluchové paměti pomocí učení se nových písniček či opakování rytmu se zavřenýma očima.

4.4 Zpěv

Zpěv je přirozený projev zdravého lidského chování, který pomáhá rozvíjet hudební schopnosti i řečové dovednosti. Dle Jurkoviče (2012) můžeme první vokální projevy blízké hudbě sledovat ještě dříve, než dítě začne mluvit. Jde o sdělení, které má jistý rytmus a je intonované na několika málo tónech. Taková sdělení můžeme chápat jako jistou předehru k řeči. Také přikládá velký důraz komunikaci mezi matkou a dítětem prostřednictvím zpěvu z toho důvodu, že děti se díky tomu učí svému mateřskému jazyku ještě dříve, než jím začnou mluvit. Podobný názor sdílí i Šimanovský a Tichá (2007), kteří popisují, že děti již velmi brzy rádi experimentují se svým hlasem a vydávají různé zvuky či popěvky. Kladný názor na hudební vyjadřování a zpívání malých dětí uvádí i Gerlichová (2014), která popisuje, že děti, kterým rodiče zpívali již od narození, nemají většinou se zpěvem problémy. Důraz přikládá rozvinuté sluchové percepci, která se díky tomu měla možnost rozvíjet a zdokonalovat. Děti, kterým nebylo od malička zpíváno, a které nebyly podporovány v rozvoji sluchové percepcce, mají předpoklady k tomu, že budou mít problémy se sluchovou analýzou a syntézou a také tvorbou hlasu a řeči. Podobně se ve své publikaci vyjadřuje také autorka Wood (1995). Dle jejího názoru se děti, kterým rodiče zpívají již od narození, snaží reagovat na zpěv vlastním hudebním žvatláním, které se později rozvine do mluvené řeči a zpěvu. Zpěv autorka považuje za základní dovednost v moderním hudebním vzdělávání. Podle Fraňka (2005) se mezi základní hudební formy, se kterými přijdou novorozenci do styku, řadí ukolébavka. Styl zpěvu ukolébavky se většinou vyznačuje zpíváním ve vyšší tónové poloze, pomalejším tempem a odlišnou barvou hlasu.

Můžeme s jistotou říct, že děti se pomocí zpěvu učí pracovat s hlasem, učí se správně vyslovovat, ovládat motoriku mluvních orgánů, pracovat s dechem, učí se poslouchat svůj hlas a rozvíjet tak sluchovou percepci, zdokonalují si rytmické cítění, rozvíjí si slovní zásobu a učí se pomocí zpěvu komunikovat s ostatními. Všechny tyto aspekty přispívají k rozvoji dětské řeči a komunikačních kompetencí.

V současnosti se však často setkáváme s tím, že děti zpívat nechtějí nebo jim zpívání nejde. Touto problematikou se zabývá Šimanovský a Tichá (2007), kteří uvádějí důvody, proč děti nezpívají. Jedním z nich je ten, že dětem chybí správný hlasový vzor. Popisují, jak se děti učí zpívat špatně, protože opakují nízké polohy hlasů. Tvoří tón na principu mechanismu mluvního hlasu a postupně ztrácí možnost tvořit tón na základě hlavového hlasu. Využívají tedy jakýsi jistý „mluvozpěv“, který způsobuje to, že ve vyšších polohách děti zpívají falešně, a proto nechtějí zpívat vůbec. Dalším důvodem je ten, že se dítě neslyší, pokud zpíváme

se všemi dětmi dohromady nebo hrajeme příliš silně na hudební nástroj. Děti pak místo zpěvu křičí a nedokáží správně intonovat. Ve stejné publikaci také najdeme rady a tipy, jak s dětmi zpívat, a jak jejich zpěv zlepšit. Mezi další autory, kteří se touto tematikou zabývají, můžeme zařadit Tichou a Rakovou (2012) či Gerlichovou (2014).

4.5 Hrubá motorika, jemná motorika, grafomotorika

Řeč a motorika mají mnoho společného. Dle Bytešnickové (2012) je hrubá motorika označení pro schopnost ovládat celkové pohyby těla. Lze tedy říci, že se jedná o celkový souhrn pohybových dovedností dítěte. Jednou z možností jak trénovat hrubou motoriku, je využít pohybové hry spjaté s řečovými a rytmickými cvičeními. Můžeme k tomu využít písničky s pohybovým doprovodem, tance nebo hudební dramatizaci písničky, pohádky či nějakého příběhu. Jde o to, podřídít lokomoci rytmu a hudbě. Musíme si uvědomit, že z hrubé motoriky vychází rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky. Jak uvádí Doležalová (2010), k takovému rozvoji dochází postupně. Nejdříve rozvíjíme velké pohyby a manipulaci s většími předměty, až poté uplatňujeme menší pohyby a manipulaci s malými předměty.

Jemná motorika a grafomotorika je také důležitá pro rozvoj řeči. Jemná motorika je schopnost manipulovat s drobnými předměty. Jak uvádí Bytešnicková (2012), pro rozvoj jemné motoriky dětí je třeba uplatňovat cvičení zaměřená na koordinaci jemných pohybů ruky. Grafomotorická cvičení zahrnují postupné uvolňování svalů paže, ruky a zápěstí. Podle Doležalové (2010) má na rozvoj grafomotoriky velký vliv rytmus, protože automatizuje pohyb. Existuje řada cvičení a her rozvíjející jemnou motoriku i grafomotoriku. Mezi takové cvičení můžeme zařadit i aktivity hudebního charakteru, jako například rytmické hry na tělo doprovázené písničkou a hudebním doprovodem (tleskání do různých částí těla), vytleskávání rytmu písničky dlaněmi či prsty jedné ruky do dlaně ruky druhé, podle charakteru hudebního doprovodu představovat „pomalou chůzi či rychlý běh“ pomocí prstů na ploché desce, představovat či zkoušet doopravdy hrát na klavír, flétnu, trubku, cimbál, housle nebo violoncello a procvičovat tak práci prstů, dlaní, zápěstí a celé ruky. Řadu písniček lze také využít pro nácvik grafomotorického pohybu, jak uvádí Bytešnicková (2012). Příkladem může být například písnička „*Skákal pes, pře oves*“, při které děti trénují psaní horního oblouku. Pomocí vhodně zvolených písniček a dobré motivace tak můžeme cvičit například i spodní oblouk („*Houpy, houpy, kočka snědla kroupy*“), svislou čáru shora dolů („*Pec nám*

spadla, pec nám spadla“), šikmou čáru („Foukej, foukej větríčku“), spirálu („Šnečku, šnečku, vystrč růžky“) či řadu dalších grafomotorických pohybů.

5 Metodologie a cíl bakalářské práce

Cílem teoretické části bakalářské práce je poukázat na soulad hudební výchovy s rozvojem komunikativních kompetencí dětí předškolního věku. Cílem praktické části je vypracovat soubor hudebních aktivit, který přispěje k rozvoji právě těchto kompetencí, a který bude využitelný v kterékoliv běžné mateřské škole. Některé aktivity jsou obecně známé a autorka je používá ve vlastní pozměněné formě. Součástí jsou také aktivity, jejichž náměty byly přejaty od jiných autorů, ale autorka je opět uvádí v pozměněné formě. Jednotlivé písně a texty písní jsou čistě autorské a jsou vytvořeny v notačním programu Sibelius 7.

Při tvorbě jednotlivých aktivit autorka vycházela z praxe a činnosti vytvářela tak, aby byl dodržen postup od jednoduššího po složitější. Začíná se aktivitami zaměřenými na nácvik dechu a pokračuje se rytmickým cvičením, sluchovým vnímáním a zpěvem. Součástí jsou také hudební činnosti spojené s motorikou celého těla a grafomotorikou, protože i tyto oblasti přispívají k rozvoji komunikace dětí. Při nácviku jednotlivých aktivit, her a písniček se využívají metody slovní, názorně demonstrační a praktické. Konkrétně jde o vysvětlování, vyprávění, diskuzi, předvádění, praktický nácvik a nácvik pohybových dovedností, a to z důvodu zajištění co největší efektivity při rozvoji komunikačních kompetencí.

5.1 Předmět bakalářské práce

Hudební metodika je vytvořena tak, aby přispěla k rozvoji komunikativních kompetencí dětí předškolního věku, aby respektovala zásady rozvoje komunikace dětí daného věku, a také aby díky ní došlo k propojení jednotlivých složek komunikace s hudbou a hrou. Při výběru jednotlivých složek autorka vycházela z toho, co je v rozvoji dítěte důležité, a co by mělo dítě ukončující předškolní vzdělávání umět. Dle RVP PV (2004) by mělo dítě ovládat řeč, hovořit ve vhodně formulovaných větách, rozumět slyšenému, vyjadřovat své prožitky, pocity a nálady hudebními prostředky, rozšiřovat svou slovní zásobu a v běžných situacích komunikovat bez zábran a ostychu.

Součástí vytvořené hudební metodiky jsou aktivity, hry a písničky. K aktivitám nejsou vytvořeny pouze říkanky, ale celé písně hlavně z toho důvodu, aby se děti lépe orientovaly v rytmu, a také ve stoupající a klesající melodii. Některé hry nejsou doprovázeny písní, přesto se k jejich realizaci používají hudební nástroje, a proto je také autorka řadí mezi hudební hry. Součástí oblasti zaměřené na zpěv jsou písničky, které nejsou pouhým doprovodem hudební

aktivity, ale primárně vznikly za účelem procvičit řeč, motoriku mluvních orgánů a práci s hlasem.

5.2 Využitelnost aktivit v praxi

Hlavní zásadou při tvorbě hudebních aktivit, her a písní bylo, aby byly využitelné v kterékoliv běžné mateřské škole. Všechny činnosti mají daný cíl, doporučený věk, organizační formu, použité metody, případné pomůcky, motivaci, popis činnosti a možnou obměnu. V případě, že je aktivita doplněna písní, najdeme ji hned za danou aktivitou. Věk je pouze doporučený, proto je vhodné řadit činnosti dle individuálních možností dětí a dle vlastního uvážení učitele. Motivace i obměny hry jsou jakýmsi návrhem a lze je měnit.

Při daných aktivitách je vhodné dodržet základní zásady používání. Ideální je provádět aktivity s dětmi ve známém prostředí, tzn. v prostředí mateřské školy. Z hlediska časového je vhodné aktivity zařadit dopoledne v rámci řízené činnosti. Při vysvětlování a názorném předvádění je důležité, aby děti dávaly pozor. Stejně tak by si měl učitel před začátkem každé aktivity ověřit, jestli všichni rozumí zadání dané činnosti. Učitel by měl vždy dbát na individuální možnosti a schopnosti každého dítěte. Při práci ve dvojicích je důležité, aby učitel vytvářel dvojice dětí podle podobných schopností, dovedností, možností a věku dětí. Pokud bude učitel pracovat s navrženými písněmi a bude hrát na klavír, měl by dodržet jednoduchý zadaný doprovod, protože složitější by mohl děti plést. Při nácvičku písně a tance, je vhodné pohybovat se na úrovni dětí tak, aby nás lépe slyšeli a viděli. Stejně jako při hudebních činnostech, tak i při samotné komunikaci je důležité dát si pozor na dostatečné tempo řeči, pauzy, intonaci, dynamiku, přízvuk, rytmus, výrazy tváře a gesta.

6 Soubor hudebních aktivit, her a písní

V rámci rozvoje komunikativních kompetencí je důležité, aby měly děti osvojené správné dýchání, rytmus, sluchové vnímání, zpěv, hrubou motoriku, jemnou motoriku a grafomotoriku. V následující části bakalářské práce jsou jednotlivé složky a konkrétní aktivity, hry a písničky uvedeny ve spojitosti s hudbou, protože pomocí hudebních činností lze efektivně a zábavnou formou rozvíjet komunikační dovednosti dětí.

6.1 Dechová cvičení

Práce s dechem je důležitou součástí při tvorbě řeči a procesu mluvení. Cílem dechových cvičení je naučit se pracovat s dechem tak, abychom byli podle potřeby schopni v rámci mluvení s dechem hospodařit. Součástí jsou správné nádechy i výdechy. V rámci nádechu je kladen důraz převážně na prohloubený nádech nosem do břicha bez zvedání ramen. U výdechu se trénuje měkký klidný výdech, prodloužený výdech, rychlý výdech či pružnost výdechu spolu s pružností břišního svalstva. Cílem dechových cvičení je také schopnost vnímat pravidelný rytmus nádechu a výdechu, který je důležitý například při recitaci básně, říkadla či rozpočítadla.

1) Kytička

Cíl: Prohloubený nádech a měkký dlouhý výdech, rozvoj hospodaření s vdechnutým vzduchem, spolupráce, koncentrace, neverbální komunikace.

Věk: 3+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování, vyprávění), názorně demonstrační (předvádění)

Pomůcky: pingpongový míček, obrázky kytek

Motivace: V komunitním kruhu si s dětmi povídáme o tom, jak mizí zimní peřina, která v zimních měsících zakrývá celou naši přírodu, a jak ji nahradí první jarní sluníčko, zelená tráva, ptáci a kytky. Děti se ptáme, které jarní kytky znají. Poté si na obrázcích ukážeme různé kytky a domluvíme se, kterou kytku si budeme během naší písničky představovat.

Popis: Děti vytvoří dvojice a kleknou si k malému stolu naproti sobě. Jedno dítě si položí dlaně na stůl a lokty dá lehce od těla. Druhé dítě si z dlaní vytvoří branku, do které se bude jeho kamarád snažit fouknutím trefit míček. Fouknutí by mělo být měkké, slabší a delší,

aby si míček do dlaní cestu opravdu našel. Děti si představují, že foukají na kytku, o které jsme se bavili v rámci komunitního kruhu. Můžeme jim však nabídnout i další představy, a to například fouknutí na lístky odkvetlé pampelišky, fouknutí na svíčku či fouknutí do dlaně, ze které chci odfouknout všechna peříčka. Po dozpívání písničky se děti vystřídají.

Obměna hry: Starším dětem můžeme dát doprostřed stolu nějakou překážku, kterou musí překonat a trefit foukáním míček do branky. Například si z kartonu vytvoříme střechu, pod níž musí míček projít, nebo na stůl položíme vodorovně dvě barevné fixy a necháme míček projít mezi nimi.

1. V naší jarní písničce,
zpíváme o kytičce.

Privoníme k ní lehce, *(dítě, které bude foukat míček, se dlouze nadechne, druhé dítě zpívá)*
odfoukneme ji hladce. *(dítě měkce a dlouze odfoukne míček směrem do spoluhráčovy branky, druhé dítě zpívá)*

2. Kytička je voňavá
a vždy krásně barevná.

Privoníme k ní lehce, *(opakujeme to stejné)*
odfoukneme ji.

Obrázek 1: Píseň Kytička

Kytička

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

The image shows a musical score for the song 'Kytička' in 4/4 time, featuring piano accompaniment and lyrics in Czech. The score is divided into three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The lyrics are: 'V na - ší jar - ní pí - sni - čce, zpí - vá - me o ky - ti - čce. Při - vo - ní - me k ní leh - ce, od - fou - kne - me ji hlad - ce. Ky - ti - čka je vo - ňa - vá a vždy krá - sně ba - rev - ná. Při - vo - ní - me k ní leh - ce, od - fou - kne - me ji.'

2) Větrník

Aktivita byla inspirovaná písničkou „Mráček a dráček“ (Tichá a Raková, 2014).

Cíl: Nádech nosem do břicha, nádech bez zvedání ramen, vnímání pravidelného rytmu při nádechu a výdechu, koncentrace.

Věk: 2+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění), praktické (návčik pohybových dovedností)

Motivace: S dětmi si povídáme o tom, jak se mění podzimní příroda. Sklízíme ovoce a zeleninu, zvířata si dělají zásoby na zimu, listy na stromech mění svoji barvu, fouká vítr a my můžeme pouštět draka. A o takovém větru si s dětmi zazpíváme.

Popis: Děti se rozestoupí po hrací ploše a udělají si kolem sebe místo. Do písničky je zakomponovaný lehký pohybový doprovod. Menší děti mohou místo slov zpívat například slabiku „la“, ale pohyb a správný nádech a výdech provádí beze změn.

Obměna hry: Pro lepší uvědomění si nádechu do břicha si mohou děti lehnout na zem a ruce a nohy roztáhnout do velkého X. Natažené ruce za hlavou pouze posouváme ze strany na stranu a představujeme vítr. Při nádechu a výdechu se zastavíme a vnímáme pouze práci dechu a břicha.

1. Do všech stran už vítr fučí, *(děti se hýbou ze strany na stranu, při nádechu zvedají ruce nahoru, aby nedocházelo ke zvedání ramen, s výdechem dají dlaně kolem úst a vydechnou na citoslovce „fuuu“)*

u toho si pěkně bručí. *(pohyby se opakují, pouze se mění citoslovce „fiii“)*

Zpívá větrnou písničku, *(děti dají ruce v bok a otáčí se v trupu)*

o podzimním jablíčku.

2. Když zafoukám na jablíčko, *(pohybový doprovod s nádechem i výdechem opakujeme stejně jako v první sloce)*

spadne dolů jak peříčko.

Pod stromečkem už potají,

všichni ježci čekají.

Obrázek 2: Píseň Větrík

Větrík

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Do všech stran už ví - tr fu - či (nádech) "fuuuu", u to - ho si pě - kně bru - či

(nádech) "fiiiii". Zpi - vá vě - tr - nou pi - sni - čku, o pod - zi - mním ja - bli - čku.

3) Štěně

Aktivita byla inspirovaná hrou „Štěkáni“ (Tichá a Raková, 2014).

Cíl: Rozvoj pružnosti dechu a břišního svalstva, rozvoj výslovnosti a spolupráce.

Věk: 3+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), praktické (praktický nácvik)

Motivace: Dětem přečteme pohádku O zvědavém štěňátku od autorů Zdeněk Miler a Iva Hercíková.

Popis: Děti utvoří dvojice. Každé dítě si položí jednu dlaň na své břicho a druhou dlaň na břicho kamaráda. Při zpívání citoslovcí „haf“ vnímají, jak břicho pracuje.

Obměna hry: Děti rozdělíme na polovinu, kdy jedna polovina bude zpívat celou písničku a druhá polovina bude zpívat pouze refrén, případně jen citoslovce „haf-haf-haf“. Jednotlivé sloky bude dramatizovat dle návodu učitele. 1. sloka – běháme po čtyřech jako pejsci s vyplazeným jazykem. 2. sloka – lehneme na záda a ve vzduchu kopeme nohama a máváme rukama. 3. sloka – představujeme, že někde v koutě čmoucháme starý míč. 4. sloka – jsme smutní, mrzí nás rozbité zrcadlo. 5. sloka – jsme veselí a tulíme se k sobě navzájem.

1. Máme doma zvířátko,
krásné, chlupaté štěňátko.

Ref: Všichni jsou z něho celí paf,
on pořád dělá „haf – haf – haf“.

2. Je s ním sranda veliká,
říkáme mu nešika.

Ref: Všichni jsou z něho celí paf,
on pořád dělá „haf – haf – haf“.

3. Když objeví starý míč,
kočka utíká radši pryč.

Ref: Všichni jsou z něho celí paf,
on pořád dělá „haf – haf – haf“.

4. Dnes nám rozbil zrcadlo,
kdo ví, co ho to napadlo.

Ref: Všichni jsou z něho celí paf,
on pořád dělá „haf – haf – haf“.

5. Už se na něj nezlobím,
rád si hraje, to dobře vím.

Ref: Všichni jsou z něho celí paf,
on pořád dělá „haf – haf – haf“.

Obrázek 3: Píseň Štěně

Štěně

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Má - me do - ma zvi - řá - tko, krá - sné, chlu - pa - té ště - řá - tko.

Vší - chni jsou z ně - ho ce - lý paf, on po - řád dě - lá haf - haf - haf.

4) O zvířátkách

Aktivita byla inspirovaná hrou „*Hlasy a zvuky*“ (Tichá a Raková, 2014).

Cíl: Rozvoj rytmu, vnímání pravidelného rytmu při nádechu a výdechu, prodloužený výdech a rozvoj zpěvního hlasu pomocí citoslovcí.

Věk: 3+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění obrázků)

Pomůcky: Obrázky krávy, kozy, komára, prasete, sovy a kočky.

Motivace: V komunitním kruhu si povídáme o zvířatech, která se následně objeví v písničce. Bavíme se s dětmi o tom, jestli zvířata už někdy viděly, či jestli některé mají doma. Děti hádají, jak se jmenují mláďata a jaké zvuky vydávají.

Popis: Děti se rozestoupí po hrací ploše. Každý si položí dlaně na své břicho a při nádechu před citoslovci si představuje, jak se mu v břichu nafukuje balonek. S výdechem se balonek zase vypouští. Pro děti může být náročné zapamatovat si, jak jdou zvířata po sobě, proto si může paní učitelka písničku nahrát a místo hraní ukazuje obrázky zvířat.

Obměna hry: Děti rozdělíme do menších skupinek, kdy každá skupinka bude představovat jedno zvíře. Ve zpěvu se tedy budou skupinky střídát. Děti, které zrovna nezpívají, tleskají nebo vydupávají rytmus na slova „kráva bučí, koza mečí atd.“. Pro souhru je tato obměna již náročnější, tudíž bych zvolila věkové doporučení od čtyř let.

Obrázek 4: Píseň O zvířátkách

O zvířátkách

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Vše-chny na-še zvi-řá-tka, ma-ji svo-je mlá-dě-tka. A teď ka-ždé zvi-řá-tko

4 před-sta-ví se na krá-tko. 6x Krá-va bu-čí, Ko-za me-čí, Ko-már bzu-čí, Pra-se kvi-čí, So-ya hou-ka, Ko-cka mňou-ka (nádech)

6 Vše-chny še zvi-řá-tka, ma-ji svo-je mlá-dě-tka. na-

"buuu"
"meec"
"bzzz"
"kviii"
"huuu"
"mnaau"

6.2 Rytmus

Cílem rytmických cvičení je rozvíjet u dětí cit a smysl pro rytmus. Pomocí rytmických písniček se děti naučí rozdělovat slova na slabiky, rozlišovat délky jednotlivých slabik a určovat metrum písniček, s čímž souvisí schopnost rozlišovat přízvučné a nepřízvučné slabiky v řeči.

1) Hra na ozvěnu

Cíl: Podpora rytmického citění a řeči, schopnost sluchové kontroly, rozvoj pozornosti.

Věk: 3+

Organizační forma: frontální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování, rozhovor), názorně demonstrační (předvádění)

Motivace: V komunitním kruhu se ptáme dětí, jaké zvířata znají. Bavíme se také o tom, jak jednotlivá zvířata vypadají, kde žijí, co jedí a jaké zvuky vydávají. Snažíme se vzpomenout si na co nejvíce zvířat, aby si je děti před samotnou hrou zopakovaly. Vyprávění o zvířatech doplníme jejich obrázky.

Popis: Všichni sedí v kruhu, aby na sebe dobře viděli. S hrou začíná učitel, který vytleská rytmus otázky: „Jaké máš rád zvířátko?“ Žák, který je na řadě, odpoví a svou odpověď zároveň vytleská: „Mám rád kravičku.“ (příklad). Následně jeho odpověď zopakuje už pouze vytleskáním zbytek třídy. Místo tleskání můžeme využít také dřívka a rytmus vyťukat.

Obměna hry: Starší děti mohou odpovědět tleskáním do dlaní s kombinací tleskání na stehna. Ostatní děti to pak musí správně zopakovat.

2) Hádanka

Aktivita byla inspirovaná hrou „*Poznáte, co si zpívám?*“ (Tichá a Raková, 2014).

Cíl: Rozvoj rytmu, sluchové kontroly, paměti, pozornosti, spolupráce a neverbální komunikace.

Věk: 3+

Organizační forma: individuální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování, diskuze)

Motivace: Vytvoříme si krátké obrázkové hudební křížovky tak, aby jejich tajenkami byl název písniček, které využijeme v této hře.

Popis: Připravíme si dvě písničky, které děti dobře znají (např. Skákal pes přes oves či Šla Nanyňka do zelí). Písničky si pořádně zopakujeme, zazpíváme a vytleskáme rytmus

písniček. Poté rozdělíme děti do dvou družstev. Paní učitelka vytleská pouze začátek jedné písničky a děti musí uhádnout, která to byla. Postupně přidáváme další známé jednoduché písničky a zvyšujeme tak obtížnost.

Obměna hry: Paní učitelka řekne dětem název písničky, kterou následně vytleská. Děti mají za úkol poznat, jestli to byl či nebyl rytmus dané písničky.

3) Čárkovaná

Cíl: Cit pro rytmus, rozlišení délky slabik, postřeh, rozvoj sluchového vnímání, pozornosti a jemné motoriky.

Věk: 4+

Organizační forma: individuální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), praktické (praktický nácvik)

Pomůcky: tužka, papír, rytmické nástroje

Motivace: Každé dítě si nakreslí čerta, kterého potom vystřihne a nalepí na ruličku od toaletního papíru. Společně si vytvoříme čertovskou výstavku.

Popis: Děti zpívají písničku a na papír zapisují pomocí dlouhých a krátkých čárek délku jednotlivých slabik, tedy rytmus. Po dokončení si zkusíme všichni dohromady podle některých papírů rytmus zatleskat, zahrát na rytmické nástroje a zazpívat. Nakonec rozdělíme děti tak, že některé budou tleskat do dlaní, některé na stehna, některé budou dupat, některé budou hrát na dřívka, činely, bubínek, triangel či na ostatní rytmické nástroje dle uvážení vyučujícího a za doprovodu hry na klavír si písničku zahrajeme.

Obměna hry: Paní učitelka napíše na tabuli pomocí různě dlouhých čárek rytmus nějaké velmi známé písničky (např. Halí belí) a všichni si ho dohromady zatleskají. Poté dá paní učitelka na výběr např. ze dvou písniček a děti musí uhádnout, které písničce rytmus patří. Obtížnost zvýšíme tím, že dáme dětem na výběr z více písniček.

Obrázek 5: Píseň Čerti

Čerti

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Piano

Když bu-deš Je-ni-čku po-řád zlo-bit, mů-žeš vše-chny čer-ty moc roz-zlo bit...

Pno.

Čer-ti se roz-hně-vaj, ko-py-tem za-du-paj.

Pno.

A pak tě se-be-rou a v py-tli od-ne-sou.

4) O princezně

Aktivita byla inspirovaná hrou „Rozpočítadla“ (Kulhánková, 2002).

Cíl: Podpora rytmického cítění a řeči, smysl pro rytmus, koordinace rytmu a pohybu, spolupráce.

Věk: 3+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), praktické (pohybové dovednosti, praktický nácvik)

Pomůcky: míček, rytmické nástroje

Motivace: Podle nahrávky se snažíme poznat zvuk klavíru, kytary a fujary, protože princezna z naší písničky na všechny tři nástroje umí hrát. Nahrávky doplníme obrázky nástrojů.

Popis: Naučíme se písničku a společně si vytleskáme rytmus písničky. Pro lepší upevnění si rytmus vyťukáme ještě na rytmické nástroje (dřívka, činely, bubínek či námi vyrobené rytmické nástroje – rýže v krabičce od kinder vajíčka, fazole v pet lahvi, atd). Poté se posadíme do kruhu a vezmeme si míček, který si budou děti předávat v rytmu písničky. Nejprve začneme v hodně pomalém tempu. Postupně můžeme tempo zrychlovat a případně můžeme vytvořit pravidla, že pokud dítě předávání míčku splete, vypadne ze hry. Zahrajeme si tak hru o to, kdo nejdéle vydrží v kruhu.

Obměna hry: Pokud děti zvládnou základní předávání míčku v rytmu písničky, můžeme hru udělat náročnější a to tak, že si děti v kruhu budou předávat dva nebo více míčků, takže nebudou tak dlouho čekat, než k nim míček doputuje. Další obměnou může být změna směru. Na znamení, které dá paní učitelka, se vymění směr pohybu míčku po kruhu.

1) Žila jedna princezna,
byla tuze líbezná.
Ráda hrála na klavír
a to krásně, vám povím.
Uměla na kytaru,
i trochu na fujaru.

2) Pískala na flétničku,
každou volnou chvíličku.
Každý ji rád poslouchal
a u toho tancoval.
Proto bylo v království,
pořád tolik radosti.

Obrázek 6: Píseň O princezně

O princezně

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Ži-la jed-na prin-ce-zna, by-la tu-ze lí-bez-ná. Rá-da hrá-la na kla-vír,
4 hrá-la krá-sně, vám po-vím. U-mě-la na ky-ta-ru, i tro-chu na fu-ja-ru.

5) princezně podruhé

Cíl: Schopnost určení rytmu a metra v hudbě.

Věk: 4+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění obrázků), praktické (pohybové dovednosti)

Pomůcky: rytmické nástroje, dva barevné papíry

Motivace: Využijeme stejnou motivaci jako u předchozí aktivity.

Popis: Děti si zopakují písničku O princezně a rozestaví se po celé hrací ploše. Za doprovodu písničky chodí po herně v rytmu písničky a do toho tleskají. Poté si děti vezmou dřívka a za pomoci paní učitelky ťukají pouze na první dobu v taktu (v naší písničce na první osminovou notu v taktu). Pro lepší ujasnění si mohou ještě na první dobu dupnout. Poté se děti rozdělí na polovinu. Jedna půlka si vezme dřívka a bude vytŕukávat rytmus. Druhá půlka si vezme triangly a ťukne vždy pouze na první dobu v taktu. Paní učitelka si může písničku nahrát a může pomoci dětem hlavně s určením metra. Vezme si dva barevné papíry, které bude v průběhu písničky dětem ukazovat. Jeden barevný papír bude znázorňovat, že děti

mají vytukávat rytmus a druhý barevný papír bude znázorňovat metrum. Po dokončení vystřídáme skupinky a také můžeme dětem vyměnit jiné rytmické nástroje.

Obměna hry: Děti si vytvoří dvojice a postaví se naproti sobě. Na každou první osminovou notu v taktu si plácnou navzájem a dále vytleskávají rytmus každý zvlášť.

6.3 Sluchové vnímání

Podstatnou součástí rozvoje komunikativních kompetencí je dobře rozvinuté sluchové vnímání. V rámci hudebních aktivit lze trénovat sluchovou diferenciaci, sluchovou paměť, vnímání rytmu, rozlišování figury s pozadím a analýzu se syntézou. Pokud nedojde ke správnému a celkovému rozvoji sluchového vnímání u dětí předškolního věku, mohou u nich dle Zelinkové (in Bytešníková, 2012) vzniknout problémy s pozdějším osvojováním čtení a psaní.

1) Ptáček nebo medvěd?

Aktivita byla inspirovaná hrou „*Ptáček a medvěd*“ (Tichá a Raková, 2014).

Cíl: Rozvoj sluchového vnímání a sluchové diferenciaci, schopnost koncentrace, postřeh, zdravá soutěživost a neverbální komunikace.

Věk: 3+

Organizační forma: individuální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění obrázků)

Pomůcky: kartička ptáčka, kočky a medvěda, klavír, xylofon

Motivace: Všichni si společně vyzkoušíme cvrlikat jako ptáček, mňoukat jako kočka a bručet jako medvěd. Poté si vytvoříme tři kartičky a na každou namalujeme s dopomocí učitele jedno zvíře.

Popis: Posadíme děti na koberec do jedné řady. Každé dítě si vyrobilo tři kartičky, které má u sebe a se kterými budeme pracovat. Paní učitelka se posadí ke klavíru a bude dětem hrát na střídačku vždy pár tónů ve vyšší poloze, střední poloze a nižší poloze. Pro vyšší polohu máme připravenou kartičku s ptáčkem, pro střední polohu s kočkou a pro nižší polohu s medvědem. Děti zvedají kartičky podle toho, co paní učitelka zrovna hraje. Na začátek sedí děti tak, že vidí na paní učitelku a na klavír. Po pár ukázkách se děti otočí zády a výšku tónů rozeznávají už pouze sluchem.

Obměna hry: Rozdělíme děti do dvojic podle věku a podle podobných individuálních možností a schopností. Každá dvojice dětí bude mezi sebou soutěžit o to, kdo dřív ukáže

správnou kartičku. Dítě, které vyhraje, postoupí do dalšího kola. Další obměna bude práce s jiným nástrojem než s klavírem. Pokud máme v mateřské škole xylofon, tak ho využijeme. Princip hry zůstává stejný, ovšem vyřadíme prostřední kartičku a ptáme se dětí pouze na nejnižší a nejvyšší tón xylofonu.

2) Stoupáme nebo klesáme?

Aktivita byla inspirována hrou „*Pohyb podle zvuku*“ (Tichá a Raková, 2014).

Cíl: Rozvoj sluchového vnímání a rozlišování melodie vzestupné a sestupné.

Věk: 3+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění obrázků), praktické (návčik pohybových dovedností)

Pomůcky: obrázky kyttek

Motivace: Paní učitelka dětem ukáže obrázky různých květin a děti se je snaží poznat. Mladší děti zkusí kytky podle obrázků popsat a starší děti se pokusí říct, kdy zhruba kytky rostou a jestli o nich ví nějaké zajímavosti (např. slunečnice se otáčí za sluníčkem, růže má trny atd.), případně je učitel doplní.

Popis: Děti se rozestoupí po celé hrací ploše. Nejprve zpívají písničku a u toho rukou znázorňují melodii stoupající a klesající. Poté si zahrají na kytičku, která při melodii stoupající rozkvétá a při melodii stoupající odkvétá. Při rozkvétání děti stoupají na špičky a rukama se vytahují co nejvýš, jako by se chtěly natáhnout až ke sluníčku. Při odkvétání si pomalu dřepnou a rukama si obejmou kolena.

Obměna hry: Děti se pokusí rozpoznat nějakou jednoduchou smyšlenou melodii vzestupnou a sestupnou na různých nástrojích (klavír, flétna, housle, xylofon).

Obrázek 7: Píseň Růžička

Růžička

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Piano

Na zah-rád - ce pod jab - lo - ní, ro - ste rů - že pl - ná tr - ní.

5

Pno.

Ka - ždý kví - tek čer - ve - ný a lí - ste - ček ze - le - ný.

3) Vláček

Aktivita byla inspirovaná „*Hrou na vlaky*“ (Šímanovský, 2011).

Cíl: Schopnost rozlišit změnu tempa a dynamiky, rozvoj hrubé motoriky, rozvoj koncentrace a dobré artikulace i při rychlém tempu.

Věk: 3+

Organizační forma: skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění), praktická (návik pohybových dovedností)

Motivace: S dětmi si zahrajeme honičku. Jedno dítě bude zlý vlak, který se bude snažit chytit ostatní děti. Koho se dotkne, ten musí udělat pět dřepů a potom zahoukat čtyřikrát „šššš“. Poté se může vrátit do hry.

Popis: Děti se postaví do řady na jeden konec hrací plochy. Nejprve si písničku zazpíváme beze změn, tzn. v jednom tempu a stejné dynamice. Pouze budeme vytleskávat rytmus písničky. Poté si do písničky zařadíme dynamiku – v silnější dynamice zpíváme a tleskáme naplno a v slabší dynamice zpíváme a tleskáme potichu. Nezapomínáme také na dynamické přechody – postupné zeslabování a zesilování. K dynamice poté zařadíme změny tempa – zrychlování a zpomalování. Nakonec si k činnosti zařadíme také pohyb. Děti místo tleskání chodí do rytmu a všichni v řadě se záraz přesunují na druhý konec hrací plochy, tam se otočí a jdou zase zpátky. Při změně tempa se postupně mění pomalá chůze v rychlejší běh a naopak.

Obměna hry: Děti vytvoří dvojice, každé z nich předpaží a chybí se společně za ruce.

Rytmus znázorňují tak, že se střídají v natažení a přitáhnutí ruky směrem k tělu, jakoby předváděly řezání dřeva pilkou. Postupně zrychlují a zpomalují.

Obrázek 8: Píseň Vláček

Vláček

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Vláček je-de ze sta-ni-ce, tě-ši-me se pře-ve-li-ce. Teď po-ma-li-čku po-ma-lu,

6 už vy-jí-ždi-me ku-pře-du. Na-bí-rá-me na ry-chlo-sti a ři-ti-me se kra-ji-nou,

8 ten vel ký hluk Š-Š-Š-Š nám br-zy vši-chni pro ni-nou. Prá-vě mí-ji-me ka-pli-čku,

10 tak zpo-ma-li-me tro-ši-čku. A teď už na-

12 de-šla chví-le, kdy do-ji-ždi-me do cí-le.

4) Rýmovník

Aktivita byla inspirovaná hrou „*Rýmovánky*“ (Šimanovský, 2011).

Cíl: Sluchové rozlišení stejně znějících slabik na konci slov, rozvoj slovní zásoby a schopnost pamatovat si a vytvářet příběh.

Věk: 5+

Organizační forma: individuální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování, dialog, diskuze)

Pomůcky:

Motivace: Paní učitelka poví dětem v komunitním kruhu příběh, který se bude následně vztahovat k písničce. Děti si udělají základní představu o příběhu a bude pro ně tvorba

příběhu jednodušší. Příběh si lze pozměnit, zde je návrh: Za velkým kopcem je rybník a v něm je spousta ryb. Za rybníkem je palouček, který je celý zelený a na kterém stojí jeden domeček. V tom domečku bydlí tuze stará babička Maruška. Babička má vedle domečku strom, na kterém roste spousta červených a sladkých jablíček. Jablíčka chodí každý den sbírat do proutěného košíku a pak si v domečku vždycky jedno sní. Babička je totiž chytrá a ví, že jablíčka jsou zdravá a plná vitamínů. Takže kdo bude jíst jablíčka a další ovoce, bude dlouho zdravý stejně tak, jako babička z našeho příběhu.

Popis: Paní učitelka zahraje začátek písničky a vynechá rým, který do písničky patří. Děti dostanou nabídku tří slov a musí uhádnout, které slovo se do písničky hodí. Necháme dětem chvíli na rozmyšlenou, a poté je vyzveme, aby se přihlásily, jestli si mysleli, že tam patří první, druhé nebo třetí slovo. Tak pokračujeme při každém vynechaném rýmu. Nakonec si celou písničku zazpíváme.

Obměna hry: Místo nabídky tří slov ukážeme dětem obrázek znázorňující dané chybějící slovo. Podle obrázku musí děti poznat, které slovo tam patří. Obměna je náročnější z toho důvodu, že děti musí podle sluchu slovo správně vyskloňovat či vytvořit zdobnělinu tak, aby vznikl rým.

1. Za rybníčkem je palouček
a na něm stojí domeček. (*dům, domeček, chatička*)
V domečku bydlí babička,
která je tuze staříčká. (*staříčká, mladá, stará*)

2. Nosí proutěný košíček,
plný červených jablíček. (*malin, borůvek, jablíček*)
Každý den si jedno dává,
aby byla dlouho zdravá. (*zdravá, mladá, veselá*)

Obrázek 9: Píseň O babičce

O babičce

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Piano

Za ryb - ní - čkem je pa - lou - ček a na něm sto - jí do - me - ček.

Pno.

V do - me - čku by - dlí ba - bi - čka, kte - rá je tu - ze sta - ři - čká.

6.4 Zpěv, motorika a grafomotorika

Rozvoj dětské řeči a komunikativních kompetencí ovlivňuje také zpěv, hrubá motorika, jemná motorika a grafomotorika. Pomocí zpěvu se děti učí pracovat se svým dechem, s mluvními orgány a hlasem, rozvíjí si slovní zásobu, rytmické cítění a navazují komunikaci s ostatními dětmi. Hrubou motoriku pojíme se zpěvem při pohybovém doprovodu písně či při tanci. Pohyby těla, jako chůze či hra na tělo, nám pomáhají orientovat se například v rytmu písně. Stejně tak jemná motorika a grafomotorika jsou faktory, které doprovází rytmické básně, písničky, říkadla a rozpočítadla, zaměřeny na rozvoj dětské řeči.

1) Kočička

Aktivita byla inspirována hrou „Zábavné recitování.“ (Špačková a kol., 2015).

Cíl: Procvičení řeči a schopnost pracovat s hlasem. Využití zpěvního hlasu pomocí citoslovcí.

Věk: 3+

Organizační forma: individuální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění)

Motivace: Děti se posadí do kruhu a stanou se z nich na chvíli kočičky. Jedno dítě se postaví mimo kruh zády ke všem dětem a stane se z něj myš. Paní učitelka vybere pohlazením jednu kočičku tak, aby to myška neviděla. Ta se potom zeptá: „*Kočičko, kočičko, zamňoukej maličko.*“ Kočička zamňouká a myška musí uhádnout, které z dětí představovalo kočku.

Popis: Děti si písničku zazpívají nejprve normálně. Poté si ji vyzkouší zazpívat úplně potichu, ale pořád s dobrou artikulací a zpěvním hlasem. Dále ji zazpívají nahlas, vesele, smutně, pomalu, rychle, vysoko a hluboko a nakonec nahradí všechny slova citoslovcí „mňau“.

Obměna hry: Rozdělíme děti na polovinu. Jedna polovina se s paní učitelkou potichu domluví, kterou verzi písničky zazpívá a druhá polovina dětí to musí následně uhádnout. Poté se vystřídají.

Obrázek 10: Píseň Kočička

Kočička

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Má-me do-ma ko-či-čku, bo-jím se jí tro-ši-čku. Pě-kně ost ré drá-pky má,
ta-sí je i když dří-má. Ří-ká me jí: "Ko-či-čko, za-strč drá-pky ma-li-čko.
Bo - jí se jich náš chla - pe - ček, vždyť je to je - ště dro - be - ček."

2) Naše tělo

Aktivita byla inspirována říkadlem „Paci paci pacičky, to jsou moje ručičky.“ (Špačková a kol., 2015).

Cíl: Rozvoj řeči pomocí zpěvu doprovázeného rytmickým cvičením a motorickými pohyby, schopnost koncentrace a rozvoj paměti.

Věk: 3+

Organizační forma: individuální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění)

Pomůcky: rytmické a melodické nástroje

Motivace: Děti vytvoří dvojice a snaží se navzájem dotknout těmi částmi těla, které paní učitelka řekne (např. ucho, záda, ploska nohy, koleno, loket a tak dále).

Popis: Děti se rozestoupí po celé hrací ploše tak, aby měl kolem sebe každý dostatek místa. V rámci této aktivity je vhodné, aby si paní učitelka písničku nahrála a mohla s dětmi cvičit. Děti si během písničky tleskají na jednotlivé části těla, o kterých se zrovna zpívá. Podstatou je, že musí tleskat přesně v rytmu písničky. Pro zpestření se mohou děti rozdělit na dvě poloviny. Jedna polovina zpívá a hraje na tělo, druhá polovina zpívá a hraje na rytmické a melodické nástroje.

Obměna hry: Děti vytvoří dvojice a postaví se čelem k sobě. Jeden z dvojice se snaží plést toho druhého tak, že si tleská na jiné části těla, než o kterých zrovna zpívá. Druhý z dvojice

musí být pozorný a tleskat na správné části těla. Další obměnou může být hra, kdy jedno dítě pouze stojí a zpívá, protože kamarád hraje na jeho tělo. Po dokončení písničky se vystřídají. Je nutné kontrolovat, aby byly děti opatrné a tleskaly na kamarádovo tělo pouze lehce.

Máme dvě ručičky na tleskání (*tleskáme rukama*)

a taky nožičky na běhání. (*chodíme na místě a rukama tleskáme o stehna*)

Dvě barevná očka na mrkání, (*lehce tleskáme rukama na oči*)

k tomu dvě ouška na poslouchání. (*lehce tleskáme rukama na uši*)

A jeden nosánek na čmouchání, (*lehce tleskáme rukama na nos*)

nakonec pusinku na papání. (*lehce tleskáme rukama na ústa*)

Mňam, mňam, mňam, mňam... (*rukou si hladíme břicho*)

Obrázek 11: Píseň Naše tělo

Naše tělo

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Piano

Má - me dvě ru - či - čky na tle - ská - ní a ta - ky no - ži - čky na bě - há - ní.

3

Pno.

Dvě ba - rev - ná oč - ka na mr - ká - ní, k to - mu dvě ouš - ka na po - slou - chá - ní.

5

Pno.

A je - den no - sá - nek na čmu - chá - ní, na - ko - nec pu - sin - ku na pa - pá - ní.

7

Pno.

Mňam, mňam ...

3) Naše rodina

Inspirace knihou *Říkáme si s dětmi*, která obsahuje část zaměřenou na spojení řeči s pohybem prstů (Synek, 2004).

Cíl: Schopnost propojit řeč s jemnou motorikou, rozvoj obratnosti ruky a rytmizace písničky pomocí pohybů prstů.

Věk: 3+

Organizační forma: individuální, skupinová

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění), praktické (praktický nácvik)

Motivace: Děti vytvoří dvojice a spojí si dlaně spolu navzájem tak, aby se dotýkaly stejnými prsty. Paní učitelka řekne vždy název jednoho prstu a ten od sebe musí děti oddálit. Ostatní prsty se nesmí přestat dotýkat.

Popis: Děti doprovodí písničku pohybem prstů dle předlohy paní učitelky.

Obměna hry: Tam kde to lze, můžeme pracovat s oběma rukama zároveň.

Maminka Hanička, *(ruka je položena na desce stolu dlaní dolů, v rytmu písničky se zvedá palec a ťuká do stolu)*

tatínek Pepíček, *(v rytmu písničky se zvedá ukazováček)*

dceruška Anička, *(v rytmu písničky se zvedá prostředníček)*

syneček Toniček *(v rytmu písničky se zvedá prsteníček)*

a fenka Bobina, *(v rytmu písničky se zvedá malíček)*

je celá naše rodina. *(ruka se sevře v pěst)*

Stále si spolu hrají *(ruka se zvedne do vzduchu a po dvou slabikách se spojí palec s ukazováčkem, prostředníčkem, prsteníčkem a malíčkem)*

a u toho se smějí. *(palec se spojí s malíčkem, prsteníčkem, prostředníčkem a ukazováčkem)*

Mají se všichni moc rádi, *(rozevřené dlaně, po dvou slabikách se schová palec, ukazováček, prostředníček a prsteníček pravé ruky)*

jsou to přece kamarádi, *(schová se malíček pravé ruky, palec, ukazováček a prostředníček levé ruky)*

co spolu pořád dovádí. *(schová se prsteníček a malíček levé ruky a nakonec zatřepeme všemi prsty)*

Obrázek 12: Píseň Naše rodina

Naše rodina

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Piano

Ma-min - ka Ha - ni - čka, ta - ti - nek Pe - pi - ček, dce - ru - ška A - ni - čka,

4

Pno.

sy - ne - ček To - ni - ček a fen - ka Bo - bi - na, je ce - lá na - še ro - di - na.

8

Pno.

Stá - le si spo - lu hra - jí a u to - ho se smě - jí. Ma - jí se vši - chni moc rá - di,

11

Pno.

jsou to pře - ce ka - ma - rá - di, co spo - lu po - řád do - vá - dí.

4) Rybníček

Inspirace knihou *Říkáme si s dětmi*, která obsahuje část zaměřenou na spojení řeči s jednoduchými grafickými projevy (Synek, 2004).

Cíl: Schopnost propojit řeč s grafomotorickým cvičením a osvojit si cviky na uvolnění zápěstí.

Věk: 4+

Organizační forma: individuální

Metody: slovní (vysvětlování), názorně demonstrační (předvádění), praktické (praktický nácvik)

Pomůcky: tabule, papír, tužka

Motivace: Dětem povíme, že si zahrajeme na malíře, který dokáže nakreslit naši písničku.

Popis: Děti se posadí ke stolu a připraví si velký papír s přichystanou předlohou grafomotorických cvičení a tužku. Poté zpívají písničku a k tomu na papír kreslí grafomotorické prvky.

Obměna hry: Děti se rozestoupí po celé hrací ploše. Zpívají písničku, představují si, že před nimi je ve vzduchu neviditelná tabule a jednotlivé grafomotorické prvky na ni kreslí.

Běžela malá myšička (*krouživý pohyb*)
 kolem našeho rybníčka. (*krouživý pohyb*)
 A v rybníčku byly vlnky, (*velké vlnky*)
 maličké jako dvě trnky. (*malé vlnky*)
 Vyskočila z něj rybička, (*obloučky*)
 hned za ní malá žabička. (*obloučky*)
 A já jsem byl za rybníčkem, (*zuby – spojené šikmé čáry*)
 řezat dříví s mým bratříčkem. (*zuby – spojené šikmé čáry*)

Obrázek 13: Píseň Rybníček

Rybníček

Autor hudby a textu: Lenka Ledvinová

Bě-že-la ma-lá my-ši-čka, ko-lem na-še-ho ryb-ní-čka. A v ryb-ní-čku by-ly vln-ky,
 ma-li-čké ja-ko dvě trn-ky. Vy-sko-či-la z něj ry-bi-čka, hned za ní ma-lá ža-bi-čka.
 A já jsem byl za ryb-ní-čkem, ře-zat dříví-s mým bra-tří-čkem.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zaměřila na téma rozvoje komunikativních kompetencí dětí předškolního věku formou hudebních aktivit. Téma komunikativních kompetencí dětí je relativně aktuální, protože přibývá stále více dětí předškolního a mladšího školního věku s narušenou komunikační schopností. Snaha propojit tuto problematiku s hudbou vznikla na základě toho, že se hudbě věnuji od mládí a v současnosti vyučuji na základní umělecké škole hru na klavír. Cílem teoretické části bylo najít spojitost mezi komunikací a hudbou. Na základě teoretických informací získaných z použité literatury bylo zjištěno, že existuje shoda mezi komunikací a hudbou. Komunikativní kompetence dětí lze rozvíjet pomocí hudebních činností. Hudební náměty bylo možné aplikovat do všech oblastí, kterým se tato práce věnuje. Největší shoda mezi jednotlivými složkami, které se podílejí na rozvoji komunikace a zároveň tvorbě hudby, byla zjištěna u dechu, rytmu, sluchového vnímání, zpěvu a motoriky. Na základě tohoto zjištění byl vytvořen soubor hudebních aktivit, her a písní. Tím byl naplněn cíl praktické části. Součástí toho cíle byla také podmínka, aby vzniklá hudební metodika byla využitelná v kterékoliv běžné mateřské škole. Aktivity mají jistá doporučení, ale nemají žádná omezení, proto lze říci, že i tento cíl byl naplněn.

Při aplikaci hudební metodiky je vhodné respektovat podmínky dané mateřské školy a brát na zřetel, že existují jisté faktory, které mohou práci s hudební metodikou ovlivnit. Mezi tyto faktory řadíme například dostatečně velkou herní plochu, na které se budou aktivity uskutečňovat. Dále pěvecké dovednosti učitele a zkušenosti s hrou na nástroj. Součástí limitů může být také nedostatečné pochopení zadání ze strany dětí či příliš nízký věk. Vytvořenou hudební metodiku je vhodné používat jako doplňující a podpůrný materiál při rozvoji komunikativních kompetencí dětí předškolního věku.

Při použití hudební metodiky je ideální postupovat od jednoduššího ke složitějšímu, respektive tak, jak jsou jednotlivé složky poskládány. V každé oblasti je více cvičení, není však nutné použít všechny a teprve potom přistupovat k rozvoji další oblasti. Záleží na výběru učitele, jeho motivačních dovednostech, časových možnostech a individuálních schopnostech dětí.

S vytvořeným souborem hudebních aktivit, který přispívá k rozvoji komunikativních kompetencí dětí předškolního věku lze dále pracovat na úrovni diplomové práce. Aktivity je vhodné ověřit v praxi běžné mateřské školy. Jako návrh předkládám možnost ověřit jednotlivé hudební aktivity u dětí mladších a u dětí starších. Je nutné respektovat, že aktivity

nemají stejný doporučený věk, proto záleží na učiteli, do jaké míry je schopný jednotlivé aktivity upravit tak, aby odpovídaly individuálním možnostem a schopnostem dětí.

Ze zjištěných informací vyplívá, že komunikace působí na všechny jedince, a proto je rozvoj komunikativních kompetencí důležitou součástí rozvoje každého z nás. Bez komunikace člověk nemůže existovat. Mezi specifické způsoby komunikace řadíme hudbu. Formou hudebních aktivit lze rozvíjet komunikativní kompetence, učit se spolupráci a navazovat nové vztahy. Hudba nám umožňuje vyjadřovat se zcela jiným způsobem. Důležité je, že s dětmi můžeme pomocí hudebních aktivit rozvíjet jejich komunikativní kompetence hravou a zábavnou formou, protože hra má v životě dítěte nezastupitelnou roli.

Seznam použité literatury

- 1) ATKINSON, R. L. a kol. *Psychologie. 2., aktualizované vydání*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3
- 2) BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0
- 3) ČERNÝ, J. *Malé dějiny lingvistiky*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-908-9
- 4) DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-693-3
- 5) FRANĚK, M. *Hudební psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0965-7
- 6) GERLICOVÁ, M. *Muzikoterapie v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4581-7
- 7) JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3
- 8) KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1110-9
- 9) KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-7290-080-3
- 10) KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem: náměty pro pohybovou výchovu dětí od 3 do 10 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-655-1
- 11) KUTÁLKOVÁ, D. *Budu správně mluvit. Chodíme na logopedii*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7
- 12) KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-361-7
- 13) LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0
- 14) LATHOM-RADOCY, W. B. *Pediatric music therapy*. Springfield: Charles C Thomas, 2014. ISBN 978-0-398-08787-6
- 15) LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7
- 16) LYNCH, CH., KIDD, J. *Cvičení pro rozvoj řeči: prevence a náprava poruch komunikace u mladších dětí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-571-7
- 17) NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0738-1
- 18) PRŮCHA, J. *Dětská řeč a komunikace*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3603-7

- 19) PRŮCHA, J., KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4
- 20) *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. [cit. 2017-12-11]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/696/>
- 21) SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2
- 22) SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. Praha: SPN, 1989. ISBN 14-749-89
- 23) SYNEK, F. *Říkáme si s dětmi: k praktickým otázkám výchovy jazyka a řeči u malých dětí*. Praha: ArchArt, 2004. ISBN 80-86638-04-9.
- 24) ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ A. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-264-5
- 25) ŠPAČKOVÁ, A. *Trénink techniky řeči*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-9770-0
- 26) ŠPAČKOVÁ, R., ADAMCOVÁ P., ŘEHOŘOVSKÁ, M., JAROŠOVÁ, H., GRICOVÁ D., HURDOVÁ, E. *KAFOMETÍK: tematické pracovní listy s metodikou pro mateřské školy*. Stařeč: Infra, 2015. ISBN 978-80-86666-56-3.
- 27) ŠTEMBERGOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, Š. *Metodika mluvní výchovy dětí*. Praha: Akademie múzických umění, 1993.
- 28) THAUT, M., H. *Rhythm, music, and the brain: scientific foundations and clinical applications*. New York: Routledge, 2008. ISBN 978-0-415-96475-3
- 29) TICHÁ, A., RAKOVÁ, M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0136-6
- 30) TICHÁ, A., RAKOVÁ, M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0629-3.
- 31) TURNER, J. B. *Your musical child: inspiring kids to play and sing for keeps*. Milwaukee: Hal Leonard, 2004. ISBN 1-890490-51-2
- 32) VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4
- 33) WOOD, D. *Move, sing, listen, play: preparing the young child for music*. Toronto: Gordon V. Thompson Music, 1995. ISBN 0-7579-1370-9
- 34) ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O. a kol. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-24939-6

Resumé

Hlavním tématem této bakalářské práce jsou komunikativní kompetence dětí předškolního věku a jejich rozvoj pomocí hudby a hudebních činností. Práce se zaměřuje také na celkové obecné pojetí komunikace, vývoj dětské řeči a hudební komunikaci.

Cílem teoretické části je najít shodu a spojitost mezi komunikací a hudbou. Bylo zjištěno, že řada informací, poznatků a námětů z hudební teorie se shoduje s poznatky z oblasti komunikace. Velké množství hudebních námětů je možné aplikovat do všech jednotlivých komunikačních oblastí, které teoretická část práce obsahuje.

Druhá část práce, ve své podstatě praktická, přináší hudební metodiku, která se opírá o zjištěné skutečnosti z teoretické části. Je vytvořena na základě zjištěné shody mezi složkami, které se podílejí jak na rozvoji komunikace, tak na tvorbě hudby. V práci je uvedeno celkem pět takovýchto složek: dech, rytmus, sluchové vnímání, zpěv a motorika. Složky obsahují hudební aktivity, hry a písničky. Všechny činnosti jsou sestaveny tak, aby je bylo možné využít v kterékoliv běžné mateřské škole.

Výsledek této práce umožňuje učitelům mateřských škol rozvíjet komunikativní kompetence dětí pomocí hudebních aktivit, her a písni hravou a zábavnou formou. Autorka doufá, že tato práce bude impulsem pro ověření hudební metodiky v praxi, a také pro následné využívání v mateřských školách.

Klíčová slova:

komunikativní kompetence, hudba, předškolní vzdělávání, mateřská škola

Abstract

The main theme this bachelor's thesis are communicative skills of pre-school children and their development through music and musical activities. The thesis also focuses on the overall general concept of communication, development of children's speech and music communication.

The target of the theoretical part is to find conformity and connection between communication and music. It was found that a lot of information, knowledges and themes from the theory of music coincide with the knowledges from the section of communication. A

great number of musical themes can be applied to all communication sections that the theoretical part contains.

The second part of the thesis, actually practical, offers a musical methodology based on the findings from the theoretical part. The thesis is created based on consistency between components of the communication and music. In the thesis are mentioned five such components overall: breath, rhythm, hearing perception, singing and motoring. The components contain musical activities, games and songs. All activities are created so that they can be used in any common nursery school.

The result of this thesis enables nursery teachers to develop children's communication skills through musical activities, games and songs in a fun and playful form. The author hopes that this thesis will be an impetus for verifying the musical methodology in practice and too for next used in nursery school.

Keywords:

communicative skills, music, pre-school education, nursery school

Seznam obrázků

Obrázek 1: Píseň Kytička	31
Obrázek 2: Píseň Větrík.....	33
Obrázek 3: Píseň Štěně	34
Obrázek 4: Píseň O zvířátkách	35
Obrázek 5: Píseň Čerti.....	38
Obrázek 6: Píseň O princezně	39
Obrázek 7: Píseň Růžička.....	42
Obrázek 8: Píseň Vláček.....	43
Obrázek 9: Píseň O babičce.....	44
Obrázek 10: Píseň Kočička.....	46
Obrázek 11: Píseň Naše tělo.....	47
Obrázek 12: Píseň Naše rodina.....	49
Obrázek 13: Píseň Rybníček	50

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Ledvinová
Katedra:	Hudební výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Lenka Kružíková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Vliv hudebních aktivit na rozvoj komunikativních kompetencí dětí předškolního věku.
Název v angličtině:	Influence of musical activities on the development of communicative skills of pre-school children.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá vlivem hudby a hudebních aktivit na rozvoj komunikativních kompetencí dětí předškolního věku. Cílem teoretické části je poukázat na spojitost mezi komunikací a hudbou. Cílem praktické části je vytvořit soubor hudebních aktivit, her a písniček, které pomohou rozvíjet komunikativní kompetence dětí předškolního věku. Hudební metodika je vytvořená tak, aby byla využitelná v kterékoliv běžné mateřské škole.
Klíčová slova:	komunikativní kompetence, hudba, předškolní vzdělávání, mateřská škola
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis deals with the influence of music and musical activities on the development of communicative skills of pre-school children. The target of the theoretical part is to show continuity between communication and music. The target of the practical part is to create a set of musical activities, games and songs to help develop communicative skills of pre-school children. The musical methodology is so created to be usable in any common nursery school.
Klíčová slova v angličtině:	communicative skills, music, pre-school education, nursery school
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	57 stran
Jazyk práce:	čeština